

Glazbene aktivnosti s predškolskom djecom s teškoćama u razvoju

Nikodić, Helena

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:819691>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

**HELENA NIKODIĆ
DIPLOMSKI RAD**

**GLAZBENE AKTIVNOSTI S
PREDŠKOLSKOM DJECOM S
TEŠKOĆAMA U RAZVOJU**

Zagreb, rujan, 2019.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
(Zagreb)

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnika: Helena Nikodić

TEMA DIPLOMSKOG RADA: Glazbene aktivnosti s predškolskom djecom s teškoćama u razvoju

MENTOR: Igor Peteh

Zagreb, rujan, 2019.

SADRŽAJ

Sažetak	2
Apstract	3
1. UVOD	4
1. GLAZBENE AKTIVNOSTI U VRTIĆU	5
1.1. Vrste slušanja glazbe	6
2. UTJECAJ GLAZBE NA ČOVJEKA	8
2.1. Povijesni pregled	8
2.2. Percepcija glazbe, zvuka i buke	9
3. GLAZBENA PEDAGOGIJA I PSIHOLOGIJA	11
4. GLAZBENA TERAPIJA	13
4.1. Glazba i pokret - ritmička i plesna terapija	16
4.2. „Musica medica“	19
4.3. Mozart efekt	20
5. KAKO POMOĆI DJECI GLAZBOM? – (s posebnim naglaskom na autore Breitenfeld i Majsec Vrbanić)	23
6. DOBROBIT GLAZBE ZA DIJETE PREDŠKOLSKE DOBI	29
7. GLAZBENI DOŽIVLJAJ U ODGOJU DJETETA	32
(s naglaskom na autoricu Renatu Sam (1988.)	32
8. PRAVA PREDŠKOLSKE DJECE S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU	34
9. ISTRAŽIVAČKI PROJEKT U PODRUČJU GLAZBENE UMJETNOSTI WILLIAM FORSYTHE	37
9.1. Tijek projekta	37
9.2. Intervju s djecom	41
10. ZAKLJUČAK	43
LITERATURA	44
Izjava o autorstvu rada	47

Sažetak

Svrha ovog rada je prikazati mogućnosti i ograničenja predškolske djece s teškoćama u razvoju. Takva djeca bi trebala biti uključena u zajedničke glazbene aktivnosti s drugom djecom da nesmetano napreduju u skladu sa svojim mogućnostima. Rad opisuje neke od metoda i tehnika terapije glazbom koje imaju poticajan učinak na cjelokupan razvoj djeteta i kao takve, trebale bi se provoditi u svakoj odgojno-obrazovnoj ustanovi. Prikazana glazbena aktivnost provedena je u DV Trnsko s djecom polaznicima Kraćeg programa predškole.

Ključne riječi: glazba, djeca s teškoćama u razvoju, rani i predškolski odgoj i obrazovanje, glazbene aktivnosti u dječjem vrtiću

Apstract

The purpose of this work is to show the possibilites and limitations of preschool children with disabilities. Such children should be involved in musical activities with other children to make continuous progress according their capabilities. The work analyzes of the musictherapy methods and techiques that have a stimulating effect on the overall development of the child and therefore it should be implemented in every educational institution. Presented music activity was conducted in kindergarten „Trnsko“ with children who attended shorter preschool program.

Keywords: music, children with disabilities, early and preschool education, music activities in kindergarten

1. UVOD

Glazba dopire do ljudi svih dobi, spolova, rasa, vjera i narodnosti. Ona je univerzalni jezik koji razumiju svi ljudi na svijetu (Campbell, 2005).

Prema autorici Škrbini¹ (2013.), glazba pomaže pri definiranju identiteta i upravljanju interpersonalnim odnosima, olakšava komunikaciju, potiče dijeljenje emocija i podržava razvoj grupnog identiteta. Ona je oruđe koje služi za postizanje željenog psihološkog stanja pojedinca. Mijenjanjem glazbe možemo utjecati na promjenu raspoloženja, što može imati utjecaj na promjenu ponašanja kod djece.

Sposobnost djeteta da se prepusti djelovanju glazbe i da u njoj uživa, potaknut će dječje prikrivene ili zatamljene kreativne dispozicije i sposobnosti u svim odgojnim područjima (Sam, 1998., str. 51). Ovim radom, prikazat ću kako mi je glazba olakšala svakodnevicu u radu s predškolskom djecom s teškoćama u razvoju. Aktivnosti slušanja glazbe provodila sam svakodnevno (skladbe koje smo redovito slušali nalazi se u priloženom popisu). Pomoću glazbe ostvarili smo ugodno i poznato okruženje djeci iz ispitne skupine, a osobito se pokazala korisnom za djecu iz autističnog spektra koja vole predvidivost i rutinu. Glazba u pozadini odgovarala je i hiperaktivnoj djeci; određene skladbe su ih smirivale i relaksirale. Plesna aktivnost, opisana u projektu, pokazala se kao najuspješnija u cijeloj pedagoškoj godini. Sva djeca su u plesnoj aktivnosti rado sudjelovala, tražila da ponovimo „ples s vunom“. Pojedinci su u tome pokazali svoju zatamljenu kreativnost. Plesnim pokretima djeca su razvijala svoje funkcionalne, motoričke te psihosocijalne sposobnosti, a upravo njih pokušavamo razviti kod djeteta planirajući i provodeći bilo koju drugu aktivnost u dječjem vrtiću.

Umjetnost glazbe, pjesništva, umjetnost tijela/plesa, drama te slikarstvo, kako misle Chrichley i Henson (Prstačić, 2003. prema Breitenfeld i Majsec Vrbanić, 2011.), oslobađaju pojedinca od jednodimenzijalnog pristupa u proučavanju fenomena te otkrivaju znanstveno nove mogućnosti u istraživanju i drugih vrsta istine u filozofiji egzistencije.

¹ Dijana Škrbina profesorica je defektologije i magistra znanosti na smjeru motorički poremećaji, kronične bolesti art terapija (Edukacijsko- rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu). Svoje usavršavanje nastavlja na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, na poslijediplomskom doktorskom studiju pedagogije koji upisuje 2012. godine. Duži se niz godina bavi problematikom kreativne terapije i art/ekspresivnih terapija u širem području edukacijskih i rehabilitacijskih znanosti. Na Zdravstvenom veleučilištu u Zagrebu na kojemu radi,

1. GLAZBENE AKTIVNOSTI U VRTIĆU

Prema Nacionalnom kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (2014., str.30), kulturna svijest razvija se poticanjem stvaralačkog izražavanja ideja, iskustva i emocija djeteta u nizu umjetničkih područja koja uključuju glazbu, ples, kazališnu, književnu i vizualnu umjetnost. One se osnažuju i razvojem svijesti djeteta o lokalnoj, nacionalnoj i europskoj kulturnoj baštini i njihovu mjestu u svijetu. Također je važno osposobljavati dijete za razumijevanje kulturne i jezične raznolikosti Europe i svijeta te razvijati svijest djeteta o važnosti estetskih čimbenika u vrtićkim aktivnostima i svakodnevnom životu. Ove kompetencije razvijaju se u vrtiću čije okruženje zadovoljava visoke estetske standarde i u kojemu se djeca kroz umjetnička područja i medije potiču na različite oblike umjetničkog stvaralaštva. Sve to će oplemeniti iskustvo i pobuditi emocije u djece.

Aktivnost u vrtiću je način vođenja određenog programa koji vodi do realizacije jednog ili više sadržaja. Odgojitelj se prethodno treba pripremiti da bi djeci pružio odabrani sadržaj. Aktivnosti mogu započeti i usmjeravati odgojitelji, ali i djeca. Poželjna je ravnoteža njihovih inicijativa, vođenja, pitanja i odgovaranja (Gospodnetić, 2015.).

Za razliku od npr. jezika, koji dijete ne može oponašati ako mu nedostaje genetička predispozicija za razvitak jezične sposobnosti, aktivnosti poput plesa, likovnosti, glume, plesa i pokreta, nisu utemeljene na specifičnoj skupini gena te ih djeca vrlo lako usvajaju i preuzimaju iz okoline (Matasović, 2005.).

Prema Armstrong (2006.), u procesu razvoja djetetovog mozga, važnu ulogu igraju socijalni i emocionalni čimbenici iz djetetove okoline. Djeca raspolažu izobiljem dendrita (veza između neurona) koji uzrokuju promjene. Kod tih procesa se veze neurona pojačavaju ili prekidaju, ovisno o tipu podražaja koje dijete dobiva iz okoline. Uloga odgojitelja u dječjem vrtiću je priprema prostorno-materijalnoga okruženja i provedba aktivnosti koje će poticajno djelovati na cjelokupni razvoj djeteta.

Umjetničke aktivnosti moraju biti tako izbalansirane da ih bude zastupljeno što više kako bi razvoj osobnosti bio sveobuhvatan. (Slunjski, 2011., str.23.).

Prema autorici H. Gospodnetić (2015., str. 56), priroda zvuka je takva da ispunjava cijelu prostoriju u kojoj se glazbene aktivnosti održavaju. To znači da se iz drugih dijelova prostorije u kojima se djeca igraju i ne sudjeluju u glazbenim aktivnostima, ne smije biti prisutan izvor zvuka koji nije dio glazbenih aktivnosti koje provodi odgajatelj, odnosno, izvođenje glazbene aktivnosti ne smije biti ometano bukom iz kutića u kojima se djeca igraju

drugih igara. Pri tome nužno ne očekujemo da se sva djeca priključe odgojitelju koji vodi glazbene aktivnosti.

Osim dobrog metodičkog postupka, koji održava dječju pažnju, ne smijemo zanemariti ni utjecaj dobre glaze. Ponekad mislimo da su odgajatelji zaslužni za aktivnosti koje su uspjele, ali je za to ponekad potreban samo dobar izbor glazbe.

Vrste glazbenih aktivnosti:

- a) Igre s pjevanjem
- b) Obrada pjesme (ili ponavljanje pjesme)
- c) Obrada brojalice (ili ponavljanje brojalice)
- d) Aktivno slušanje glazbe
- e) Poticanje dječjeg stvaralaštva
- f) Sviranje na udaraljkama

1.1. Vrste slušanja glazbe

Slušanje glazbe je integralni dio razvoja i odgoja glazbenog ukusa. Zbog bogatstva literature, slušanje je izazov glazbene metodike na svim razinama općeg odgoja i naobrazbe. Razvijenu sposobnost slušanja i razvoj sposobnosti slušanja glazbe valja promatrati kao glazbeni, ali i kao odgojni, sociološki, estetski i psihološki fenomen (Sam, 1998., str. 49).

Pozornost kod slušanja glazbe može biti usmjerena na: ritam, tempo, dinamiku, ili pak na harmoniju, visinu tona ili njegovu boju. Prema Sam (1998.), slušanje može biti: svjesno ili podsvjesno, aktivno i pasivno, emocionalno i racionalno ili analitičko, naivno i produhovljeno, motoričko, asocijativno, kognitivno, doživljajno, doživljajno-spoznajno i simboličko.

Dvije osnovne kategorizacije slušanja u procesu glazbenog odgoja su pasivno i aktivno slušanje (Sam, 1998.). Pasivno slušanje je ono koje ne uključuje emocionalno ili intelektualno uživanje.

Slušanje ne mora izazvati čulnu ugodu, ali može pozitivno utjecati na raspoloženje slušatelja, oraspoložiti ga. Aktivno slušanje, s druge strane, uključuje doživljaj i spoznaju; ono je svjesno slušanje, glazbeno intelektualna sposobnost koja se stječe glazbenim

odgajanjem. Uvjet za razvoj slušne sposobnosti je sustavno, intenzivno, svakodnevno slušanje u svim prigodama koje omogućuju pristup glazbe k djetetu.

Popis skladbi koje su predškolska djeca aktivno i pasivno slušala tijekom pedagoške godine (IX-IV. mjesec):

- Anonimus: Mađarski ples
- Georg Friedrich Händel: Water music (Muzika na vodi)- Menuet
- Johann Sebastian Bach: Wohlempiriertes Klavier I sv.- preludij u C-duru
- G. F. Händel: Aleluja iz oratorija mesija
- Antonio Vivaldi: Četiri godišnja doba
- Luigi Boccherini: Menuet
- Wolfgang Amadeus Mozart: Mala noćna muzika- 3. Stavak
- W.A. Mozart: opera Čarobna frula: arija Papagena iz 2. čina i Papageno
- Ludwig van Beethoven: Za Elizu
- Robert Schumann: Kinderszenen. op. 15- Kind im Einschlummern
- Frederic Chopin: Valcer u cis-molu
- Frederic Chopin: Preludij u g-molu; Molto agitato
- Johannes Brahms: 5. mađarski ples u g-molu
- Petar Iljič Čajkovski: balet Labuđe jezero
- Edvard Grieg: Peer Gynt- U predvorju gorskoga kralja
- Camille Saint-Saëns: orkestralna suita Karneval životinja
- Aram Hačaturjan: Ples sablji iz baleta Gajana
- Carl Orff: Carmina burana – stavak O fortuna
- Pink Martini: Bolero
- Ludovico Einaudi: Fly
- Andre Rieu: The Rose
- Dmitri Shostakovich: Waltz No. 2, iz jazz suite

2. UTJECAJ GLAZBE NA ČOVJEKA

2.1. Povijesni pregled

Pitagora je u 5. st. pr. Kr. mislio kako sedam planetarnih sfera na svojim kružnim putanjama stvaraju polifono suglasje koje se sa svojom savršenom makrokozmičkom harmonijom očituje kao „Musica mundana“ (Muzika svijeta).

Hipokrit je glazbi pripisivao veliku ulogu u odgoju, jer... „...ritam i melodija najlakše prodiru u unutrašnjost duše i najjače se u nju urezuju.“

Prema Platonu, glazba nastaje kao rezultat kretanja duše na koju utječe na razne načine. Osobito snažno djeluje na karakter i volju. Stoga djeci treba omogućiti da putem glazbenog odgoja uče sklad i harmoniju da bi ih ona pratila tijekom cijelog života. Tjelovježba odgaja tijelo, a glazba njeguje dušu, no tijekom njihovih promjena mora se uspostaviti ravnoteža, jer suviše glazbe učinit će mladog čovjeka mekušcem i neurotikom, dok ga prekomjerna tjelovježba pretvara u prostaka, nasilnika i nezalicu (Breitenfeld i Majsec Vrbanić, 2011., str 17).

Aristotel u svojoj Politici priznaje glazbu kao dio dobrog odgoja.

Montesquieu smatra da glazba ne uzdiže samo duh, već ublažuje i u određenom smislu potpomaže intelektualnu snagu.

Makaranin Ivan Krstitelj Bettini (1833.) obrađuje fiziološka i terapijska djelovanja glazbe na čovjeka i njegovo zdravlje. Smatra da su ljudski organi anatomske stvoreni upravo da omogućе neposrednu primjenu čudesnog djelovanja glazbe na čovjekovu dušu i tijelo. On smatra da glazba djeluje slično na životinje.

Naša narodna poezija koja nije samo poezija već i pjesma, koja se pjevala i svirala uz pratnju glazbala, odigrala je značajnu ulogu u očuvanju mentalnog zdravlja. Zbog svog karaktera, održava identitet nacije.

2.2. Percepcija glazbe, zvuka i buke

Glazba ima utjecaj na fiziološke, psihičke i emotivne reakcije pojedinca. Većina istraživanja pokazuje da su učinci glazbe snažniji kada slušatelj pokazuje sklonost glazbi. Glazba ne može potaknuti emocije, ona samo stvara raspoloženje na koje odgovaramo emocijama (to se uglavnom odnosi na instrumentalnu glazbu jer pjesme izražavaju emocije, prije svega riječima).

Uho je parni slušni organ kojim slušamo glazbu. Ono je zaduženo i za ravnotežu, ritam i pokrete tijela. Uho povezuje informacije primljene zvukom, artikulira govor i omogućuje nam poimati vodoravno i okomito. Poremećaji ili nedostaci u funkcioniranju vestibularnog sustava mogu prouzročiti govorne mane, slabu motoričku koordinaciju i teškoće pri stajanju, sjedenju, puzanju ili hodanju (Breitenfeld i majsec Vrbanić, 2011.).

Istraživanja (Bodner i sur. 2001. prema Breitenfeld i Majsec Vrbanić, 2011.) pokazala su da su regije mozga koje su odgovorne za prostorno-vremensko zaključivanje bile aktivirane slušanjem sonata. Ti efekti djelovali su čak i na ispitivanje štakora jer su oni puno brže svladali snalaženje u labirintu.

Prema autorima Breitenfeld i Majsec Vrbanić (2008., str. 26), doživljaj glazbe kod čovjeka može se očitovati na tri razine:

- a) Motoričko ugađanje - slušatelj se potpuno predaje glazbenom doživljaju, tj. melodiji i ritmu, te reagira automatski motorički mišićnom, bez svjesnog sudjelovanja.
- b) Meditativno ugađanje - nesvjesno tjelesno sudjelovanje u glazbenom doživljaju prerasta u svjesno. Takvo ugađanje može dovesti do stimulacije određenih dijelova mozga čiji refleksivni mehanizmi vrše utjecaj i na druge dijelove tijela. Na taj način razvija se aktivitet, ali i mogućnost meditacije čija intencija može biti stvaralačka.
- c) Svjesno aktivno ugađanje - ne znači samo racionalno doživljavanje glazbe i njeno poimanje, već i aktivno sudjelovanje. To se očituje u zajedničkom pjevanju i sviranju. Na trećoj razini, tijelo i um sudjeluju u glazbenom doživljaju, a međuljudska komunikacija ima simbolički karakter.

Jedna od civilizacijskih opasnosti s kojom se susreće tek rođeno dijete i koja ga prati u razvoju tijekom cijeloga života je prirodno i umjetno izazvana buka. Ona je neperiodična

zvučna funkcija vremena, a prema Attaliu (1983. prema Breitenfeld i Majsec Vrbanić, 2008.), buka je nasilje koje uznemiruje.

U današnje nas vrijeme bombardira stotine puta više zvučnih i vibracijskih informacija no što su naši roditelji ili bake i djedovi mogli zamisliti. Procjenjuje se da gubitak sluha danas pogađa 60 milijuna Amerikanaca od kojih je trećina prouzročena izlaganjem preglasnom zvuku. Uzroci gubitka sluha su brojni: od nemogućnosti da se ljudi isele iz zone ratnih operacija (bombe, artiljerija...) do bučnih radnih mjesta i sklonosti preglasnom slušanju glazbe. Kad su pripadnici *baby boom* naraštaja (mladi ljudi iz 1960-tih), postigli svoju punu zrelost, društvo se trebalo pripremiti za masovnu pojavu *rock&roll afektivnog poremećaja*: slabljenja prirođenog sluha, pojavu stresa, tjeskobe i iscrpljenosti izazvanih dugogodišnjim slušanjem *rock and rolla*. Dr. Samuel Rosen (prema Campbell, 2005., str. 44), specijalist iz New Yorka koji je proučavao *komparativni sluh* širom svijeta, tvrdi da prosječan šezdesetogodišnjak iz tradicionalnog afričkog društva čuje jednako dobro ili čak bolje od prosječnog dvadesetpetogodišnjaka iz Sjeverne Amerike.

Francuski je Parlament donio zakon kojim se glasnoća na stereouređajima ograničava na 100 decibela (od mogućih 126 decibela - je granica boli) te upozorila da glasna glazba stvara gluhi naraštaj (Campbell, 2005.).

Buka je svaki neartikulirani zvuk koji izaziva nemir, ometa čovjeka na poslu i šteti njegovu zdravlju. Razlika između zvuka i buke ovisi o slušatelju i okolnostima. Buka manje uznemirava onog koji ju stvara (npr. dijete koje „vrišti“ u sobi dnevnog boravka u dječjem vrtiću), nego onoga koji nema na nju utjecaj već ju samo podnosi. Ona je opasna za sluh, osobito ako joj je osoba dugotrajno i često izložena.

Zvuk nam omogućuje da komuniciramo, učimo o okolišu, orijentiramo se u prostoru i obavljamo aktivnosti potrebne za normalan život. Primjereno glasan i razgovijetan govor je preduvjet za dobar jezični razvoj i uspješnost učenika u školi. Buka u školskom okruženju, kao i vrtićkom (op.au.), utječe na učenje, suradnju, dobrobit i zdravlje učenika i učitelja. Ako su učenici izloženi buci pri radu imaju smanjenu sposobnost koncentracije, čitanja i rješavanja zahtjevnih zadataka. U bučnom okruženju djeca i učitelji/odgojitelji su prisiljeni govoriti glasnije, što može dovesti do oštećenja glasnica. U obrazovnim ustanovama ometa se intelektualni rad. Granica buke u učionicama u skladu s Pravilniku o zvučnoj zaštiti zgrade ne smije prelaziti 40 dB. Istraživanja pokazuju da buka u školama i vrtićima nerijetko dostiže 75 dB.(!).

Kod djece s teškoćama u razvoju, osobito autista, prisutan je i izražen osjetilni poremećaj primanja zvuka, poremećaj svjetlosne percepcije, poremećaj osjećaja mirisa i sl. Primjerice, pri izlasku u restoran, autistično dijete je istovremeno suočeno s mnogim zvučnim podražajima: glazba, buka u kuhinji, glasovi drugih ljudi. U takvim situacijama ljudi bez teškoća senzomotorne integracije sve te zvukove jednostavno zanemaruju i koncentriraju se na komunikaciju sa sugovornicima. Međutim, autistima je takvo što nemoguće - oni čuju sve zvukove odjednom, i to na istoj razini glasnoće. Možemo samo pretpostaviti kako buka iz vrtičke svakodnevice djeluje na takvu djecu. Pitanje je, je li potpuna inkluzija u najboljem interesu djece s teškoćama u razvoju (op.a.).

Postoji poseban oblik epilepsije koju izazivaju zvukovi, tj. tonovi određene frekvencije pa takva emisija može izazvati epileptički napadaj. Ta vrsta epilepsije naziva se audiogena epilepsija.

Zvukovi i visoke frekvencije utječu na kognitivne funkcije, prostornu percepciju i pamćenje. Zvukovi srednje frekvencije stimuliraju srce, pluća i emocije. Zvukovi niskih frekvencija djeluju umirujuće, napose na motoriku. Zvuk također može djelovati na pojedine organe. Vibracije zvuka u okolnom prostoru stvaraju obrasce te energetska polja rezonancije i pokreta. Mi upijamo te energije, a one potom suptilno mijenjaju naše disanje, puls, krvni tlak, tonus i temperaturu kože (Breitenfeld i Majsec Vrbanić, 2008.).

3. GLAZBENA PEDAGOGIJA I PSIHOLOGIJA

Glazbeni pedagozi Julija i Ivan Gorenšek, radeći s djecom predškolskog uzrasta, 1965. godine napisali su i izveli s djecom glazbeni igrokaz „*Ambulanta za lutke*“. U Zavodu za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju SR Hrvatske u Zagrebu, 1970-tih godina, glazbenu terapiju provodila je i Zolna Novak, i to s ovim ciljevima:

- a. poticanje makromotorike i mikromotorike,
- b. stimuliranje govornog aparata,
- c. njega glasa pri pjevanju,
- d. korekcija disanja i izgovora,
- e. proširenje rječnika i poticanje kognitivnih sposobnosti (Breitenfeld, 2011., str. 33).

Muzikologinja Elly Bašić², svojom funkcionalnom metodom u glazbenom odgoju djece, bavila se i likovnim odrazom glazbenog doživljaja kod djece s emocionalnim teškoćama i one s traumama uzrokovanim problematičnim obiteljskim okruženjem (alkoholizam, prostitucija, zlostavljanja).

Aktivnosti profesorice Bašić tijekom njezina duga i plodna života obuhvaćale su i međusobno prožimale više pedagoških, umjetničkih i znanstvenih područja, a u svakome od njih postigla je jedinstvene rezultate u okvirima daleko širim od lokalnih i nacionalnih. Više se desetljeća bavila temom Kreativnost djeteta kao prirodna datost i mogućnost održavanja i razvijanja kreativnosti djece i odraslih. Prva je u svijetu artikulirala znanstvene kategorije spontanog glasanja, uspavanki i pocupkalica, brojalica, igara, skandiranja, rugalica te sportskog navijanja kao glazbenih, govornih i motoričkih elemenata u cjelovitom spontanom glazbenom izražavanju djece i odraslih. Iznimno se uspješno bavila temama kao što su dijete i muzikalnost, emocionalno inhibirana djeca, djeca s poteškoćama u razvoju te nizom raznih drugih glazbeno-pedagoških problema. Rezultate istraživanja predstavila je u nizu od tridesetak radova na brojnim znanstvenim skupovima u zemlji i inozemstvu te posebno znamenitom i uspješnom izložbom *Muzički izraz djeteta* koja je bila postavljena, između ostalog, i pri UNESCO-u u Ženevi 1955. godine. Njezin udžbenik *Sedam nota sto divota* objavljen je u 13 izdanja i bio apsolutni bestseler svog vremena u glazbeno-pedagoškom području izdavaštva u Hrvatskoj (<http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1433>).

Pojam „glazbene psihologije“ uveo je 1931. godine Ernst Kurth. Prema njegovom gledištu, najslabija točka fiziološki orijentirane psihologije je u tomu što ona pretpostavlja da određeni podražaj uvijek izaziva određenu reakciju. Cilj glazbene psihologije ne bi bio stoga ispitivanje pojedinih psihoakustičkih fenomena nego cjelovitost glazbenog doživljaja i njemu pripadajućih osnovnih psihičkih aktivnosti i funkcija. Važno zajedničko područje interesa o glazbenom djelovanju ne bi trebala biti samo potreba za glazbenom psihologijom i glazbenom

² Gabriela Lerch Bašić rođena je u Zagrebu 3. rujna 1908. godine u židovskoj obitelji. Na Muzičkoj akademiji u Zagrebu diplomirala je glasovir te apsolvirala kompoziciju i dirigiranje. Od 1929. do 1945. bila je ravnateljica i nastavnica glasovira i glazbenoteorijskih predmeta na eksperimentalnoj glazbenoj školi Beethoven. Glasovir i teorijske predmete poučavala je i na Gradskoj muzičkoj školi u Zagrebu, a visokoškolsko predavački curicul Elly Bašić obuhvaća mjesta asistentice na Muzičkoj i predavačice na Kazališnoj akademiji u Zagrebu, te docenta na Muzičkoj akademiji u Sarajevu. Dugi niz godina bila je stalna vanjska suradnica Zavoda za istraživanje folkloru u Zagrebu, a 1962. godine utemeljuje nižu, a kasnije i srednju Funkcionalnu muzičku školu (danas Glazbeno učilište Elly Bašić u Zagrebu) (<http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1433>).

terapijom nego i pedagogijom, potreba za znanosti o medijima i sl. (Breitenfeld i Majsec Vrbanić, 2011., str. 48).

Alternativni pedagoški pravci naglašavaju važnost glazbe u cjelokupnom odgoju djeteta. Npr. u Waldorfskoj školi i vrtiću, pored mnogih pjesama, muzicira se i u ritmičkom dijelu glavne nastave, na nastavi jezika se pjeva već od prvog razreda i pojedinačno i skupno. Prvo djeca zajedno sviraju na pentatonskoj flauti, u početku bez nota, oponašajući jednostavne pokrete učitelja. Kasnije se već prema nadarenosti i danim okolnostima upotrebljavaju mnogi drugi instrumenti. Posebna se pozornost posvećuje tzv. euritmiji³, koju su upoznala djeca odgajana u waldorfskim vrtićima. Euritmija se proučava tijekom cijelog waldorfskog školovanja (Seitz i Hallwachs, 1996., str. 172).

4. GLAZBENA TERAPIJA

Glazbena terapija primjenjuje se i kod odraslih i kod djece s teškoćama u razvoju. To je znanstvena disciplina koja nastoji obuhvatiti cjelokupni identitet osobe kako bi mu pomogle uspostaviti i osvijestiti samog sebe i stupiti u interakciju, tj. komunikaciju sa svojim okruženjem. Glazbena terapija stoga bi se trebala pridružiti multidisciplinarnim istraživanjima društva i ljudske osobnosti toliko bitnim današnjem čovjeku za uspostavljanje njegova represivnog i civilizacijom narušenog etosa i identiteta (Breitenfeld, 2011., str. 36).

Jednu od prvih definicija glazbene terapije 1996. godine daje Svjetska udruga za glazbenu terapiju (WFMT) koja kaže da je glazbena terapija korištenje glazbe i/ili njenih elemenata (zvuk, ritam, melodija, harmonija) što ga provodi kvalificirani glazbeni terapeut na osobi ili grupi u procesu koji je osmišljen kako bi osigurao i unaprijedio komunikaciju, učenje, potaknuo izričaj, organizaciju i druge bitne terapeutske ciljeve u svrhu postizanja fizičkih,

³ Euritmija je umjetnost izražavanja pokretom. Euritmijske geste i pokreti pokušavaju izraziti sam zvuk i govor kroz pokrete tijela. Euritmiju je 1912. godine utemeljio dr. Rudolf Steiner, austrijski znanstvenik, umjetnik i filozof rođen u Donjem Kraljevcu. Riječ Euritmija dolazi iz grčkog jezika gdje ima značenje lijepog ili skladnog ritma pokreta. U govoru čovjek svoje unutarnje stanje duha izražava pokretom. Rudolf Steiner euritmiju još naziva „vidljivim govorom“ gdje ulogu riječi preuzima pokret tijela. Znanstveno se može ustanoviti da naše tijelo reagira na zvukove, kako riječi tako i glazbu, određenim suptilnim kretanjima. Euritmija suptilne reakcije-doživljaje zvuka izražava u ekspresivnoj formi pokreta tijela vidljivog oku. Tako svako slovo i zvuk ima svoj prirodni izraz u pokretu tijela (<https://centar-rudolf-steiner.com/euritmija/>).

emocionalnih, mentalnih, duševnih i kognitivnih potreba (Breitenfeld i Majsec Vrbanić, 2011.).

Prema Alvinu, Glazbena terapija je komunikativan postupak pri kojemu glazba služi kao medij sa svrhom ponovnog uspostavljanja integriteta osoba koje pate od psihičkih i tjelesnih poremećaja te poremećaja u ponašanju (Breinfeld i Majsec Vrbanić, 2011., str. 45).

S obzirom na cilj djelovanja, glazbenu terapiju dijelimo na:

- a. bihevioralnu glazbenu terapiju⁴,
- b. psihoterapeutsku glazbenu terapiju⁵
- c. edukacijsku glazbenu terapiju⁶

Osobe koje provode glazbenu terapiju, educirani su glazbeni stručnjaci koji surađuju s liječnicima različitih specijalizacija, uključujući i ostalo stručno osoblje (fizioterapeute, radne terapeute, rehabilitatore, logopede i psihologe). Ciljevi muzikoterapije usmjereni su prema poboljšavanju općeg zdravlja bolesnika sa specifičnim psihomotornim problemima i poremećajima⁷. Glazbeni terapeuti također rade u području obrazovanja (škole i ustanove za rehabilitaciju djece s teškoćama), no oni ne preuzimaju posao nastavnika glazbene kulture već im glazba i njezini elementi služe da bi potaknuli dijete ili mladu osobu u njezinim nastojanjima da se što kvalitetnije socijalno integrira⁸. Primarni cilj glazboterapije nije ovladavanje glazbenim vještinama već je ostvarenje glazbene vještine preduvjet da dijete prihvati terapiju (Breitenfeld i Majsec Vrbanić, 2008.).

⁴ Terapija u kojoj terapeut koristi glazbu kako bi unaprijedio prikladno ponašanje ili umanjio ili uklonio neprikladno ponašanje.

⁵ Terapeut koristi glazbu kako bi pomogao bolesniku upoznati vlastiti svijet i svoje potrebe

⁶ Odvija se unutar obrazovne institucije. Ciljevi glazbenog terapeuta podudaraju se s procesom učenja, razvoja, ostvarivanja i uspješnosti , čime se ispunjavaju obrazovne potrebe djece.

⁷ Podrazumijevaju teškoće koje se odnose na kašnjenje u stjecanju , koordinaciji i izvršenju pokreta koje nisu naučene kulturološki ili putem eksplicitnog obrazovanja , nego su stjecane „prirodno“, tijekom vremena (npr. hodanje, trčanje, skakanje, kuckanje ritma nogom ili prstima)
(<http://www.ihc.hr/psihomotorni-poremecaji-kc40>).

⁸ Pod socijalnom integracijom podrazumijeva se potpuno uključivanje u društveno-ekonomski i kulturni život zajednice, a odnosi se na obiteljsku, radnu i društvenu sredinu. Teškoće socijalne integracije vezane su prvenstveno uz psihosomatska oštećenja tj. uz poremećaje ponašanja u interakciji sa socijalnom okolinom.

Poznavanje osnovnih fizioloških preduvjeta za percepciju glazbe, psihološke pretpostavke glazbenog iskustva, kao i poznavanje sklonosti određenoj glazbi, osnovne su predispozicije osobe koju želimo podvrći terapiji (Breitenfeld i Majsec Vrbanić, 2011.).

Prema Breitenfeld i Majsec Vrbanić (2011.), glazbena terapija mora biti društvena obaveza, a to znači da i osobe s teškoćama, upravo zahvaljujući rehabilitaciji, postaju punovrijedni članovi društva, a time djelomično ili potpuno ekonomski samostalni.

Glazbena terapija danas se primjenjuje i u zavodu za rehabilitaciju djece oboljele od cerebralne paralize na Goljaku i Zavodu za odgoj slijepice djece u Zagrebu.

Reagiranje socijalne sredine prema osobama s teškoćama u socijalnoj integraciji očituje se u socijalnoj sredini u odnosima i stavovima od neprihvatanja do prihvatanja u makrosocijalnoj i mikrosocijalnoj sredini. Mislimo da bi glazbena terapija u tome mogla biti posebno važna jer je glazba kao specifični estetski i informacijski nosilac uvijek vezana za društvenu zbilju. Na to treba obratiti pažnju u terapijskoj funkciji glazbe (Breitenfeld i Majsec Vrbanić, 2011., srt. 46).

Glazbena terapija koristi se kao:

- a. sredstvo za poboljšanje komunikacije među ljudima i motivacija za uklanjanje izolacije
- b. sredstvo osnaživanja identiteta
- c. sredstvo tjelesnog izražavanja pomoću pokreta, plesa, pjesme ili sviranja
- d. sredstvo da ispitanik kaže nešto o svom osobnom životu, pišući pjesme i melodije
- e. socijalna aktivnost u grupi koja pjeva, glazbeni ansambl ili grupa koja sluša, aktivnost izvan ustanove ili izvan kuće, npr. koncerti ili glazbene radionice.

Glazbena terapija trebala bi stvoriti atmosferu u kojoj ispitanik može dobiti poticaj za kreativno izražavanje. Glazbena je terapija istodobno usredotočena na ispitanika, ali i na njegove karakterne osobine i nastoji djelovati na promjenu stavova radi ponovnog uključivanja u društvenu zajednicu. (Breitenfeld i Majsec Vrbanić, 2011.).

Osnovne glazbene terapijske tehnike prema Breitefeld i Majsec Vrbanić (2008.) su:

- a. improvizacijska tehnika (uključuje najčešće ritmička glazbala, kao i Orffov instrumentarij),

- b. pjevanje (podrazumijeva pjevanje bez obzira na sposobnosti i uključuje razgovor o tekstu pjesme),
- c. vođena imaginacija (poticanje mašte, vizija i osjećaja određenom glazbom),
- d. terapija plesom
- e. aktivno slušanje glazbe.

Glazbena terapija utječe na:

- a. poboljšavanje verbalnih komunikacija
- b. osposobljavanje za slušanje i izražavanje osjećaja
- c. osposobljavanje za davanje i primanje
- d. razvoj kreativnosti, imaginacije, sposobnosti pronalaženja novih mogućnosti i mogućnosti improvizacije
- e. razvoj izražavanja i kooperacije
- f. vježbanje u određivanju granica
- g. osvještavanje svog tijela i emocija, i verbalizaciju iskustva i potreba
- h. sposobnost oslobađanja napetosti tijekom slušanja glazbe
- i. razumijevanje osobne simbolike (u fantazijama i kreativnim izražavanjima)
- j. razvijanje glasa (povećavanje njegove snage)
- k. poticanje hrabrosti radi proširenja svog prostora djelovanja
- l. stjecanje hrabrosti za korištenje novog viđenja i iskustva
- m. vježbanje nove socijalne i osobne sposobnosti u glazbeno-scenskom izrazu
- n. učenje sviranja na glazbalima i stjecanje temeljnih znanja o skladateljima i njihovim djelima (Breitenfeld i Majsec Vrbanić, 2011., 94. str.).

4.1. Glazba i pokret - ritmička i plesna terapija

Želja za pokretom ili plesnim izričajem prirodna je svakom ljudskom biću. Djeca imaju snažnu potrebu za kretanjem, vole iskušavati različite pokrete i položaje tijela. Plesom se kod djece može poticati razvoj orijentacije u prostoru, pravilno držanje tijela, emocionalna i glazbena izražajnost i kreativnost (Šimunović i sur., 2005., prema Škrbina, 2013.). Ples omogućuje opuštanje i rušenje barijera u komunikaciji, on značajno utječe na stvaranje socijalnog i kulturnog identiteta te može služiti kao zdravstveno preventivno sredstvo. Ples

istodobno može imati suprotne učinke: može uzбудiti emocije, ali ih može i smiriti. Taj dvojni učinak često se koristi u suvremenoj psihoterapiji. Ples dinamično dijete može smiriti, a pasivno stimulirati (Maletić, 1983., prema Škrbina, 2013.).

„Zbog transformacijske učinkovitosti na sveukupni status osoba koje se bave plesom, u antropološkom, intelektualnom, estetskom i socijalnom aspektu, ples bi trebao biti sastavni dio obrazovnog sustava“ (Frömel i sur., 2002., prema Škrbina, 2013., str. 180).

Ples kod pojedinca može razviti različite sposobnosti i tako pridonijeti uapređenju sveukupnog razvoja. On utječe na intelektualan razvoj jer potiče razvoj motoričkih sposobnosti, zapažanje, predočavanje, percepciju, pamćenje, maštu i dr. U području motoričkih sposobnosti, ples doprinosi razvoju koordinacije, ravnoteže, brzine, izdržljivosti, frekvencije pokreta i eksplozivne snage. On utječe i na razvoj funkcionalnih sposobnosti; pospješuje energetske procese u organizmu, prevenira srčano-krvožilne bolesti, pozitivno utječe na respiracijsku i kardiovaskularnu izdržljivost, također je odlično sredstvo za redukciju tjelesne težine i prevenciju pretilosti. U psihosocijalnom području, ples smanjuje anksioznost, depresivna raspoloženja i društveno neprihvatljivo ponašanje; a pozitivno utječe na razvoj osobnosti, na razvoj samostalnosti, inicijative, upornosti, preciznosti, discipliniranosti i odgovornosti (Škrbina, 2013.).

Na početku svake plesne terapije, terapeuti pokazuju pokrete kojima sudionici slijede glazbu. Pokreti su jednostavni, slijede tempo skladbe. Svrha vježbe je izraziti osjećaj uz pokret, a cilj je smanjiti napetost mišića, poboljšati cirkulaciju, tjelesnu kondiciju i općenito djelovati na zdravlje tijela. Na psihološkoj razini, cilj je omogućiti osjećaj ugone, umanjiti tjeskobu i emocionalno se opustiti; na taj način svaki sudionik na svoj način doživljava glazbu pokretima. Tijekom glazbene terapije može se koristiti i plesanje u paru. Pritom valja odabrati polagane skladbe, ne predugog trajanja. Istraživanja su pokazala da upravo takvi glazbeni terapijski satovi imaju posebno dobar poticajni odabir jer se emocije izražene tijelom, mogu ogledati i utjecati na cijelu promjenu osobnosti (Breitenfeld i Majsec Vrbanić, 2011.).

Prema staroslavenskom Plesati-gaziti, niz je ritmičkih sukcesivnih pokreta jednog ili više dijelova tijela na mjestu, u sjedećem položaju ili u pokretu, a odvija se uz glazbenu pratnju. Plesovi mogu biti grupni, u paru ili pojedinačni.

Najstariju dokumentaciju o plesu nalazimo još na pećinskim crtežima. Postanak plesa je u svezi s ritmičkim kretanjima pri radu, no postoji danas sve više mišljenja da je ples prirodna karakteristika i ljudskih i nekih životinjskih vrsta radi trošenja viška energije (Breitenfeld i Majsec Vrbanić, 2011., str. 154).

Khiphard (1977. prema Breitenfeld i Majsec Vrbanić, 2008.) navodi da bi glazbena terapija bila uspješnija kada bi terapeut zajedno s djetetom ili skupinom djece slušao određene skladbe (barokne, klasične ili romantične) uz kretnje, odnosno ples.

Prema Rosen (1957. prema Breitenfeld i Majsec Vrbanić, 2011.), plesna terapija kod osoba s fizičkim teškoćama koristi kao način neverbalne komunikacije i to zbog psihodinamičke kvalitete, zbog socijalnog karaktera, ali i zbog kulturne važnosti. Plesna terapija uporabom plesnih pokreta pomaže u izražavanju emocija, omogućuje fizičku relaksaciju, a istovremeno povećava sigurnost sudionika. Kod psihičkih bolesnika, plesna terapija može biti način ponovnog uspostavljanja komunikacije.

Plesna terapija prema Breitenfeld i Majsec Vrbanić (2011.) može pomoći:

- a. u prevladavanju osjećaja manje vrijednosti
- b. u stvaranju međuljudskih odnosa i početka komuniciranja
- c. pomaže kod resocijalizacije
- d. potiče i mobilizira skrivene aktivnosti
- e. pomaže pri socijalnoj prilagodbi.

Keller u djelu „Minispektakula“ (1957. prema Breitenfeld i Majsec Vrbanić, 2008.) na zoran način prikazuje metodu kojom bi mogli potaknuti djecu od šest godina nadalje da aktivno sudjeluju u MU WO TA- što znači: glazba, riječ, ples, s ciljem stvaranja svojevrsnog kazališta. Tu metodu objasnio je u obliku drveta, tako da korijenje predstavlja komponiranje, individualiziranje, integriranje, stiliziranje, karakteriziranje, ritmiziranje, aranžiranje i oblike; a grane gradnju glazbala, maske, kostime, pomoćna sredstva, pjesme u pokretu, kretanje-igre pantomime, brojalice, plesove, igre jekne i sviranje glazbalima. Kellerova istraživanja nastavila je njegova kći Widmer u knjizi „Skok u igru“ (2004.). Prema Widmer (2004. prema Breitenfeld i Majsec Vrbanić, 2008.), stvarajući kazalište, djeca se lako socijaliziraju i postaju osjetljiva na probleme drugih, jer upravo u takvom kazalištu sudjeluju i djeca s teškoćama u razvoju. Ona navodi osam kvalitetnih obilježja djece koja aktivno sudjeluju u spomenutom kazalištu, a to su:

- a. samostalnost,
- b. osjećaj odgovornosti,
- c. solidarnost,
- d. socijalna osjetljivost,
- e. razvoj osobnog izričaja,

- f. tolerancija,
- g. jačanje osjećaja samosvijesti,
- h. dulja koncentracija.

Za uspjeh ove metode potrebno je poštivati slijedeće: želje i mogućnosti svih sudionika. Zadaće trebaju odgovarati željama sudionika, potrebno je mijenjati uloge, zajednički skladati pjesmice, zajednički osmišljavati koreografije (sa što manjim uplitanjem voditelja). Zadaci bi trebali biti individualizirani. Pjevanje, plesanje i muziciranje trebalo bi biti na kraju izvedeno bez sugestije voditelja, tako da se djeci ne stvara osjećaj pritiska.

4.2., „Musica medica“

Multisenzoričko poticanje mozga uz pomoć glazbene terapije i Musice medice⁹ ciljano djeluje na osjetila, poboljšava percepciju koja omogućuje, u suglasju s inteligencijom i pozornošću, razumijevanje svijeta i tako pomaže osobama s teškoćama socijalne integracije. Usmjerenja stimulacija uz glazbu i glazbene vibracije može inicirati promjene u mozgu jer mozak ima sposobnost promjene koju nazivamo neuroplasticitet (svaki podražaj ostavlja određene tragove u obliku novih sinapsi).

Dokazano je da Musica medica pomaže poboljšanju govora jer vježba osjetilo sluha, a pravilno ćemo govoriti samo ako naučimo pažljivo i pravilno slušati. Njenom upotrebom, smanjuje se stres i tjeskoba, čime se olakšava učenje, poboljšava se memorija i kognitivne sposobnosti. Musica medica potiče razvoj motorike, socijalizacije, smanjuje agresiju, poboljšava logopedsku terapiju. Njezina tri osnovna elementa su: emocije, pokret i glazba (Breitenfeld i Majsec Vrbanić, 2011.).

Musicu mediku koriste liječnici, kiropraktičari, fizioterapeuti, pedagozi i ostali stručnjaci kako bi poboljšali stanja bolesnika i zdravih osoba svih dobnih skupina. Tijekom izlaganja tijela podražajima putem Musice medice, tijelo slušatelja ponaša se poput instrumenta. Motorički i senzorički dijelovi mozga aktiviraju se pomoću akustičkih vibracija i reagiraju na njih poput reakcija na pokrete. Važno je znati da različite vrste terapija zahtijevaju i različite vrste glazbe: relaksirajuća glazba, vesela, tužna... Musica medica namijenjena je osobama s oštećenjem sluha, vida, namijenjena je osobama s disleksijom, autizmom, hiperaktivnošću, psihičkim poremećajima (dispersija, shizofrenia) i dr. Može se koristiti i u edukacijske svrhe

⁹ Musica Medica (MM) napredna je terapijska metoda koja pomoću glazbe i njenih vibracija stimulira tijelo i mozak.

(učenje stranih jezika, poboljšanje pamćenja, koncentracije) te za relaksaciju i zabavu (www.tifloloskimuzej.hr/UserFiles/File/MUSICA-MEDICA.pptx).

Autori Breitenfeld i Majsec Vrbanić (2011.) iznose studije koje su pratile djecu čije su majke tijekom trudnoće koristile Musicu medicu. Djecu tretirana Musica medica terapijom pokazala su se motorički spretnijom, tj. njihov motorički razvoj bio je brži, ali su istodobno, bila mirnija i imala su veće kognitivne sposobnosti.

Neurološki gledano, ako mirno i ukočeno sjedimo i pokušavamo memorirati tekst, aktiviramo samo lijevu polutku mozga. Ako isto pokušavamo, ali pritom se krećući u određenom ritmu i pjevušimo, mozak će automatski aktivirati i svoju desnu polovicu, a taj je dio zadužen za motoriku, potican melodijom. Na opisan način, mozak će biti potican s najmanje tri senzoričke informacije što će rezultirati boljim i bržim ovladavanjima informacija. (Breitenfeld i Majsec Vrbanić, 2011., str. 127)

Djela W. A. Mozarta potiču dinamičnost, optimizam i mentalnu fleksibilnost, a valceri J. Straussa potiču želju za pokretom. Gregorijanski koralji potiču pravilnost, povjerenje, sigurnost i mir. Brojalice su dobar trening za uklanjanje smetnji govora ili učenja stranog jezika. Uspavanke¹⁰ su naše prve pjesme, a njihovo korištenje smiruje i opušta svakoga, bez obzira na dob (Breitenfeld i Majsec Vrbanić, 2011., str.131).

4.3.Mozart efekt

Godine 2001. Thomson, Schnellenberg i Husainov ispituju utjecaj različitih vrsta skladbi na snalaženje u prostornim zadacima. Upotrijebljen je Adagio u g-molu Tomasa Albinonija¹¹

¹⁰ Breitenfeld (1992. prema Breitenfeld i Majsec Vrbanić, 2011.) objašnjava da uspavanka nije obična umirujuća glazba ili pjesma, već uglavnom pjesma s nepotpuno razumljivim tekstovima, tihe obično jednostavne melodije, često dvočetvrtinske mjere, laganijeg tempa i izrazito pravilna ponavljanja ritma.

¹¹Rođen je u Veneciji (tada u Mletačkoj republici) u porodici Antonija Albinonija, bogatog trgovca papirom. Studirao je violinu i pjevanje. O njegovom životu zna se relativno malo, naročito kad se uzmu u obzir njegov ugled kao kompozitora u današnjem vremenu i činjenica da je period u kojem je živio dobro dokumentiran. 1694. posvetio je svoj Opus jedan kardinalu Pietru Ottoboniju (pranećaku pape Aleksandra VIII), također Venecijancu. Ottoboni je bio važan patron drugih kompozitora u Rimu, poput Arcangela Corellija. Albinonijeva prva opera, Zenobia, kraljica Palmirana, izvedena je također 1694. Moguće je da ga je 1700. godine kao violinista zaposlio Karlo IV Gonzaga, vojvoda od Mantove, kome je posvetio Opus dva. Godine 1701. skladao je veoma popularne svite Opus tri, posvetivši tu kolekciju Cosimu III de' Mediciju, velikom vojvodi od Toskane (<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=1431>).

adagio ili sjedenje u tišini. Tempo rubato utjecao je na pobuđenost, dok je promjena tonaliteta utjecala na raspoloženje (Breitenfeld i Majsec Vrbanić, 2011.).

Mozartova glazba može „zagrijati“ mozak, utvrdio je Gordon Shaw, teoretski fizičar i jedan od istraživača. On pretpostavlja da složena glazba pomaže određenim složenim neuronskim obrascima koji sudjeluju u višim moždanim aktivnostima kao što su matematika i šah. Suprotno tome, jednostavna glazba, kao i glazba čiji se elementi ponavljaju, mora imati suprotni učinak (Campbell, 2005.).

Istraživački tim Rauscher-Shaw u svojem su najnovijem istraživanju promatrali trideset i četvero djece predškolske dobi koja su pohađala satove klavira te pritom učila intervale, motoričku koordinaciju, tehniku sviranja, *prima vista* sviranje, notni sustav i sviranje po sjećanju. Sva su djeca nakon šest mjeseci znala svirati jednostavne Mozartove i Beethovenove skladbe. No, osim toga, iskazala su znatno veću sposobnost obavljanja prostornih i vremenskih zadataka (do 36% poboljšanja) u usporedbi s dvadesetero djece koja su pohađala tečaj informatike i s dvadeset i četvero djece koja su primala druge oblike stimulacije. Za razliku od studenata, kod kojih je poboljšanje trajalo samo deset do petnaest minuta, povećanje inteligencije predškolaraca trajalo je najmanje jedan cijeli dan čineći „vremensko povećanje veće od stotinu puta“ (Campbell, 2005., str. 26).

Nakon objavljivanja rezultata istraživanja u Irvineu, nekoliko je državnih škola u učionice uvelo Mozartova djela kao „pozadinsku glazbu“ te zabilježilo poboljšanje pozornosti i postignuća učenika (isto).

Rano izlaganje glazbi (i prije rođenja) stimulatивно djeluje na razvoj mozga, pospješuje kognitivni razvoj te ostale intelektualne sposobnosti kao što su čitanje i pisanje (Sacks, 2012.). Ova pojava popularno se naziva Mozart efekt. Nazvana je tako jer su se prva istraživanja ovog fenomena radila upravo s glazbom Wolganga Amadeusa Mozarta. Kasnija istraživanja dokazuju da Mozartova glazba ima blagotvoran učinak na najveći broj ljudi. Javnost se zainteresirala za moć Mozartove glazbe zahvaljujući tada inovativnim istraživanjima dr. Francese H. Rauscher¹² i njezina tima na Sveučilištu California 1990-tih godina prošlog stoljeća. Istraživanjem je dokazano da se postižu bolji rezultati na testu

¹² Frances Rauscher je redovna profesorica na Sveučilištu Wisconsin u Oshkoshu. Njezin primarni istraživački interes je glazbena spoznaja. Diplomirala je violončelo i doktorirala eksperimentalnu psihologiju na Sveučilištu Columbia. Godine 1992. prihvatila je trogodišnje poslijedoktorsko radno mjesto u Centru za neurobiologiju učenja i pamćenja na Sveučilištu u Kaliforniji gdje je istraživala učinke glazbe na kognitivni razvoj. Godine 1997. dobila je nagradu stipendista Williama T. Granta za istraživanje odnosa između glazbene poduke i razvoja socijalno ugrožene predškolske djece. Od tada je svoje istraživanje proširila i na školsku djecu u riziku od devijacija. Dobitnica je nagrade John McNaughton Rosebush za izvrsnost u nastavi, kao i Distinguished Teaching Award (<http://www.uwosh.edu/psychology/faculty-and-staff/frances-rauscher-ph.d>).

prostorne inteligencije nakon slušanja Mozartove Sonate za dva klavira u D-duru. Iako je učinak glazbe trajao samo 15-ak minuta, ipak je pokazano kako glazba može činiti razliku u sposobnostima ljudi. Ovaj fenomen se znanstveno objašnjava tako što Mozartova glazba odgovara prirodnom mehanizmu pokretanja neurona u mozgu i tako ih potiče na rad. Također, pojava pobuđenosti desne polutke mozga koja je odgovorna za prostorno rasuđivanje. Glazba djeluje kao dekoder mozga, ona je njegova „sprava za vježbanje“ koja poboljšava sposobnost koncentracije i zaključivanje (Campbell, 2005.).

Kada se govori o Mozart efektu svakako treba spomenuti pionira u istraživanju glazbe i zvuka dr. Alfreda Tomatisa kojeg mnogi nazivaju i „dr. Mozart“. Iako su njegova otkrića brojna (npr. rast i razvijanje uha, Tomatis efekt kaže da glas ne može reproducirati ono što uho ne čuje, itd.), njegov najveći doprinos je otkriće da fetus čuje zvukove te su ti zvukovi prvi poticaji. To otkriće dovelo je do termina „zvučno preporođenje“ odnosno izrade snimaka umjetnih zvukova sličnih onima u maternici. Tim zvukovima djeluje se na emocionalne i slušne poremećaje. Glas majke fetus čuje kao krikove, odjeke i šuštanje (kao u afričkoj savani). Nedonoščad koja nema priliku čuti majku, mogu kasnije patiti od različitih poteškoća, posebno govornih i emocionalnih. Izloženost majčinom glasu odnosno zvukovima koji se čuju u maternici pozitivno djeluju na dječji razvoj. Snimke tih zvukova koriste se kao terapija za autizam, poremećaje govora i mentalne poremećaje. U tehnologiji „zvučnog preporođenja“ kao zamjena za majčin glas (ako se isti ne može snimiti), koristi se Mozartova glazba („Mozart je vrlo dobra majka“, tvrdi dr. Tomatis), a najpogodniji su njegovi violinski koncerti (napisao ih je pet). Majčin glas ili Mozartova glazba stimuliraju dječji razvoj nakon rođenja onda kada se iz njih uklone niske frekvencije jer se one ne čuju u maternici (Campbell, 2005.). Nakon Tomatisa provedana su mnoga istraživanja pa se zna da fetus može biti stimuliran glazbom i da novorođenče prepoznaje glazbu koju je slušalo u majčinoj utrobi te da je upravo sluh taj koji se prvi puta razvija kod fetusa do kraja 16. tjedna trudnoće.

Zašto baš Mozart, a ne npr. Beethoven ili Bach, Beatles ili ABBA. Don Campbell¹³ (2005., str.35) to objašnjava ovako: „Nedvojbeno je da ritmovi, melodije i visoke frekvencije

¹³ Don Campbell rođen je 1946. u San Antoniju u Teksasu. U Fountainebleau Conservatory, (Francuska) studirao je klasičnu glazbu. Diplomirao je na Sveučilištu Sjeverni Teksas, a profesionalnu karijeru započeo je kao glazbeni kritičar i učitelj na Međunarodnoj školi sv. Marije u Tokiju. Istraživao je i dokumentirao ulogu i uporabu glazbe u terapijskim postavkama, obrazovnim programima i psihologiji. Godine 1988. osnovao je Institut za glazbu, zdravlje i obrazovanje. Bio je i glazbeni direktor Aesthetic Audio Systems, inovativne tvrtke koja pruža kvalitetnu glazbu zdravstvenim ustanovama, sve do svoje smrti. Campbell je autor 23 knjige, a nadaleko je poznat po svojim bestselerima mozart efekt i Mozartefekt za djecu, koji su prevedeni na 24 jezika i još uvijek dobivaju međunarodna priznanja (http://www.mozarteffect.com/about_us.html).

Mozartove glazbe stimuliraju i pobuđuju kreativna i motivacijska područja u mozgu. No razlog Mozartove genijalnosti vjerojatno je to da njegova glazba zvuči čisto i jednostavno. Mozart ne isprepliće zapanjujuće tkanje kao veliki matematički genij Bach. Ne podiže plimne valove emocija kakve podiže strahovito izmučeni Beethoven. Njegova se djela oblikuju izrazitom skromnošću gregorijanskog korala, tibetanske molitve ili kvekerske crkvene pjesme (...). On je istodobno duboko tajanstven i otvoren te, iznad svega, bez krinke. Njegova dosljednost, ljupkost i jednostavnost omogućuju nam doprijeti do vlastite dublje mudrosti.“ Postoji teza da je razlog takvog Mozartovog stvaranja i dobrobiti njegove glazbe za djecu, u specifičnostima okružja i dobi u kojoj je Mozart stvarao. On je počeo skladati kao dijete (s četiri godine je svirao, a sa šest godina napisao je svoje prvo djelo, menuet za klavir) te je i kao odrastao sačuvao dijete u sebi (Campbell, 2005).

5. KAKO POMOĆI DJECI GLAZBOM? – (s posebnim naglaskom na autore Breitenfeld i Majsec Vrbanić)

Prema Gordonu (1990.), sva djeca posjeduju glazbene sposobnosti; 68% djece rađa se s prosječnom, a 16% s iznad ili ispod prosječnim glazbenim sposobnostima. Osim što autor zagovara stav o urođenim glazbenim sposobnostima, on naglašava i važan utjecaj okoline na razvoj glazbenih sposobnosti kod djece.

Rezultati brojnih istraživanja ukazuju da glazba blagotvorno utječe na smanjenje stresa te povećava kakvoću opažanja, objedinjavanje osjetilnih doživljaja, učinkovitost učenja i kreativnog izražavanja i stvaranja.

Zvuk¹⁴ je osnovno sredstvo u pristupu djetetu s teškoćama u razvoju. Pomoću zvuka dijete uči zamjećivati i razlikovati zvuk od tišine. Pri susretu djeteta i glazbenog terapeuta sa zvukom, nije bitno da ono samo nauči čuti i razlikovati zvuk, već da odslušano shvati kao oblik ljudskog suobraćanja. Glazbena terapija sudjeluje u pobuđivanju i nadomještanju onih kognitivnih afektivnih elemenata koji ne sudjeluju dovoljno ili nedostaju u mozaiku života

¹⁴ Zvuk je sve ono što čulo sluha može razabrati: glas, boja zvuka instrumenata, šum, buka. Nastaje titranjem čestica elastičnog tijela, ili ima izvor u prirodi i prirodnim pojavama. Zvučni se valovi šire određenom brzinom, trajanjem i jačinom, i dopiru do čula sluha. Zvuk je također sastavnica glazbenog izražavanja, premda njegovi titraji čestica nisu pravilni. Šum se odlikuje nepravilnim frekvencijama, njega proizvode različiti materijali i prirodne pojave: šuškalice (dječja igračka), šuštavi papir, šuštanje suhog lišća, šum vjetra, šum valova, žubor potoka... U glazbi se šum koristi za različite učinke koje mogu proizvesti osobito izrađeni instrumenti. Danas se to postiže sintetičkim, elektroakustičnim postupcima. Dijete je sposobno razlikovati prirodne zvukove, šumove i tonove, zbog toga su prirodni akustički izvori za njega najprimjereniji (Sam, 1998., str. 135).

djece s teškoćama u razvoju, da bi, u okviru svojih mogućnosti, mogla upoznati sebe i svijet koji ih okružuje.

Poticanje glazbom važno je za duševno zdravlje čovjeka, stoga bi glazbu i njene elemente valjalo početi primjenjivati kod male djece. Pravilnim odabirom glazbe, kako klasične, tako i dječjih kompozicija koje izvode i djeca, potičemo slušanje i budimo pozornost na nešto novo. Međutim, pretjerano slušanje glazbe djeluje štetno te, u najmanju ruku, pasivizira ili ekscitira čovjeka.

Isti autori tvrde da će dijete biti inteligentnije ako što više poticaja prima putem glazbe, pokreta i umjetnosti. Glazba u mnoge učionice donosi pozitivno i opušteno ozračje te omogućuje osjetilno povezivanje, nužno za dugoročno pamćenje. U nekim učionicama služi i kao kulisa (prikriva zvukove industrije ili prometa, pobuđuje zanimanje, uklanja stres prije ispita, pomaže utvrditi naučeno gradivo).

Görtner (1958.) naglašava da glazbena inteligencija¹⁵ na emocionalni, duhovni i kulturalni razvoj utječe više nego bilo koji drugi oblik inteligencije. Također, on je rekao da glazba pomaže organizirati misli i rad jer pomaže u savladavanju matematike, jezika i prostornih vještina.

Carl Orff¹⁶ osmislio je metodu uz originalno osmišljen instrumentarij poznat kao Orffov. Metoda sjedinjuje ritmičan govor nalik rap-u, geste, pokrete te pjevačke improvizacije i sviranje jednostavnih udaraljki. Tako djeca u tipičnoj Orffovoj učionici izgovaraju dječje pjesmice ili priče te se pritom kreću, plješću te sviraju bubnjeve i ksilofone. Jednostavne melodije i napjevi, posuđeni iz narodne tradicije, koriste se u cilju pristupanja glazbi putem

¹⁵ Osobe koje imaju razvijenu glazbenu inteligenciju, osim što vole i uživaju u glazbi, bolje razumiju ritam, melodiju i zvučne motive, lako pamte melodije, osjećaju razliku između raznovrsnih instrumenata koji sviraju u isto vrijeme; također uživaju u aktivnostima kao što su pjevanje, sviranje nekog instrumenta, slušanje glazbe (<https://atma.hr/devet-vrsta-inteligencije/>).

¹⁶ Carl Orff (1895.- 1982.) bio je njemački skladatelj najpoznatiji po popularnoj scenskoj kantati Carmina Burana (1937.) Jedan je od značajnijih skladatelja 20. stoljeća, bavio se i pedagoškim radom (napisao knjigu "Glazba za djecu", namijenjenu obrazovanju), a u nastavu je uveo tzv. Orffov instrumentarij, sastavljen od instrumenata prilagođenih djeci. Studirao je u Münchenu na muzičkoj akademiji a kasnije kod Hendricha Kaminskoga. Predavao je kompoziciju na Münchenskoj Visokoj školi za glazbu. U razdoblju od 1932. do 1935. godine s Gunild Ketman objavljuje djelo Orffova škola: elementarne glazbene vježbe, koje su tiskane u više od 20 izdanja na različitim jezicima. Kao skladatelj Orff nije pripadao niti jednom pravcu ili stilu 20. st. U skladanju se nadahnjivao antičkom grčkom tragedijom i baroknim kazalištem, latinskim i grčkim tekstovima te renesansnom i baroknom glazbom. Većina njegovih dijela pisana je za scenu ili su vokalna ili vokalno-instrumentalna, a tek manji dio čine instrumentalna, orkestralna djela (<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=45453>).

pokreta, pjesme, plesa i sviranja, umjesto na analitički način, svojstven lijevoj moždanoj polutki.

Breitenfeld i Majsec Vrbanić (2008.), tvrde da postoji opasnost od navikavanja na pretjerano slušanje glazbe. Na taj način glazba može izgubiti djelotvornost. Pozadinsku glazbu najbolje je slušati najviše dvadesetak minuta, u uredu, u školi, ili kod kuće. Neprekidna glazba u trajanju od dvadeset minuta djeluje poticajno, ali su djelotvorni kraći odsjeci raspoređeni u sat vremena. Tri puta po pet do sedam minuta glazbe na početku, u sredini i na kraju jednog sata ili dva puta dnevno. Aktivne zvučne stanke u obliku kratkih glazbenih aktivnosti koje izoštravaju usredotočenost pojedinca ili skupine ne bi smjele trajati više od dvije ili tri minute. Brza i vedra glazba dobra je za obnavljanje energije i oživljavanje, dok je za oslobađanje napetosti i opuštanje djelotvorna polagana, ujednačena glazba.

Glazba pojačava moć predodžbi te tjelesno, mentalno i emocionalno doživljavanje u djece. Predodžbe ne primamo, pohranjujemo ih i ne prenosimo samo putem mozga, već ostalim organskim strukturama i funkcijama. To znači da bolna iskustva, emocije, nezgode mogu „zaglaviti“ u tijelu i tu zadugo ostati sve dok ih ne oslobodimo, a oslobađa ih se upravo putem raznih predodžbi i zvukova.

Bitna karakteristika glazbene terapije je suglasje njenih pojedinih postupaka s različitim područjima liječenja, rehabilitacije i edukacije. Iz toga proizlazi da glazbeno terapijski postupci moraju uvijek biti integrirani s ostalim postupcima kao uvjetni sklop i da ne bi smjeli biti upotrebljavani izdvojeno. Kao metodu označavamo ciljanu radnju, a to znači pomoću određenih sustava ostvarivati rezultate kojima težimo.

Glazbena terapija djece obuhvaća:

- a) glazbenu terapiju kod djece s teškoćama,
- b) ublažavanje govornih nedostataka i problema dišnih puteva ,
- c) glazbenu terapiju u funkciji prevencije kod djece bez teškoća
- d) poticanje kreativnog izražavanja djece koja imaju probleme s komunikacijom,
- e) poticanje na učenje,
- f) razvijanje svijesti o sebi, drugima i životnom okruženju,
- g) poticanje samostalnosti,
- h) poboljšavanje motoričke usklađenosti,
- i) pozitivan utjecaj na memorijske sposobnosti,
- j) produljenje koncentracije,
- k) utjecaj na glazbeni ukus pojedinca.

Značenje glazbe u glazbenoj terapiji može kod djece „dodirnuti“ jednu produktivnu sferu i potaknuti je. Taj terapijski zadatak ne podrazumijeva samo mogući poticaj za razrješenje sukoba, nego i potrebu da dijete s teškoćama prevladaju smanjenu sposobnost doživljavanja. To znači probuditi dječje potrebe, osobito na području umjetničkog stvaranja, za aktivno sudjelovanje čime bi se bitno obogatio životni razvoj djeteta.

Bitno je za glazbenu terapiju, odnosno za uvažavanje glazbene terapije (prema istim autorima) je li odgoj i obrazovanje u okviru osposobljavanja osoba s teškoćama socijalne integracije, samostalna djelatnost, neovisna o rehabilitaciji, ili se pak odgoj i obrazovanje smatra sastavnim dijelom rehabilitacije. Jer, ako se rehabilitacija odradi samo kao odgoj i obrazovanje, onda se istovremeno i glazbena terapija određuje samo kao glazbeni odgoj, što ne odgovara činjenicama. Međutim, ako se zahtjeva da se osobe s teškoćom socijalne integracije samo rehabilitiraju, zanemarujući pritom odgojno-obrazovni rad, time se smanjuje mogućnost da djeca s teškoćama u razvoju polaze redovne vrtiće i škole, što bi doprinijelo još većim teškoćama u integraciji.

Istraživanja pokazuju da je sve više djece s višestrukim oštećenjima. Glazbena terapija kod takve djece može potaknuti razvoj, odnosno usavršiti cjelokupne sposobnosti djeteta, ne pridajući prvenstvo određenom oštećenju. Veliki problem je u tome što nedostaje ustanova u kojima bi djeca mogla dobiti više vrsta terapija, osobito u slijedu.

Već u svoje vrijeme, Pestalozzi¹⁷, prvi socijalni pedagog, dječji psiholog i specijalni pedagog, razumijevao je probleme djece s teškoćama u razvoju. Stoga je savjetovao da se u okviru rehabilitacije, odnosno specijalne pedagogije, pronađe mjesta za bavljenje likovnom i glazbenom umjetnošću, kao i bibliotekarstvom. Jer, umjetnici i pjesnici, odnosno pisci, često svojim djelima pomažu djeci da dožive uspjeh, odnosno steknu samopouzdanje. Oni se obraćaju djeci svojim djelima bolje od pedagoga zato što su iskreniji! Stoga svatko djeteta, bez obzira pati li od nekih teškoća ili ne, nalazi u djelima umjetnika i pjesnika nadahnuće i poticaj za osobni kreativni iskaz.

¹⁷ Pestalozzi, Johann Heinrich, švicarski pedagog (Zürich, 12.1 1746- Brugg, 17.2.1827). Zauzima važno mjesto među pedagogijskim klasicima. Pod utjecajem prosvjetiteljstva (J.J. Rousseau) i njemačkog idealizma (G. W. Leibniz, I.Kant) osnivao je sa suprugom Anom domove za siromašnu djecu i razne druge odgojne zavode, a najpoznatiji mu je u Yverdonu. Uveo je mnoge novosti u pedagogiju: odgoj shvaća kao nadogradnju prirodnih pozitivnih snaga u djetetu, a svrha mu je svestrano, postupno i harmonično razvijanje tjelesnih, intelektualnih, moralnih i radnih sposobnosti („uma, srca, ruku“). Važnu ulogu u procesu oblikovanja osobnosti ima obitelj, osobito majka. U didaktici je razvio metodiku, prema kojoj se prvo obrazovanje sastoji u učenju materinskoga jezika, matematike, crtanja i geografije. Jedan je od najistaknutijih prethodnika moderne znanstvene pedagogije. Važna djela: Leinhard i Gertruda, Kako Gertruda uči svoje dijete, O zamisli osnovnog odgoja, O odgoju u skladu s prirodom (<http://proleksis.lzmk.hr/41490/>).

U rehabilitaciji i u glazbenoj terapiji treba pažljivo promatrati reakcije djeteta na glazbeni poticaj, kako bi dobili najbolji učinak. Zajedničkim oblikovanjem plana i programa rehabilitacije i glazbene terapije postićemo da se njihove djelatnosti ne preklapaju, nego dopunjuju. Svirajući na različitim glazbalima, dijete s teškoćama vježba preciznu motoriku prstiju, što će mu pri učenju s rehabilitatorom biti od velike pomoći. Pjevajući na glazbenoj terapiji vokale, različite brojalice, dijete će u rehabilitaciji lakše svladati čitanje. Jedino individualiziranim, multidisciplinarnim pristupom može se postići uspjeh; a to će doprinjeti, kako samopouzdanju djeteta, tako i poticanju roditelja koji će se na taj način lakše suočiti s problemima djeteta.

Breitenfeld i Majsec Vrbanić (2008.) upozoravaju da djeca sve više vremena provode u automobilu. Prije pedesetak godina prosječno dvogodišnje dijete provodilo je 200 sati godišnje u automobilu, a današnje dijete provodi 500 sati u automobilu. Isto tako, djeca previše vremena provode pred televizijskim ekranom, tako da mnogo sjede, često gledajući filmove koji nisu primjereni njihovoj dobi što negativno utječe na razvoj motorike, kao i na kreativno izražavanje.

Načela glazbene terapije djece su:

- a) Načelo slušanja
- b) Načelo promatranja
- c) Načelo upijajućeg uma
- d) Načelo kretanja
- e) Načelo elemenata glazbe
- f) Načelo postupnosti
- g) Načelo četiri stupnja
- h) Načelo glazbeno–scenskog izraza.

Jedno od bitnih načela glazbene terapije je načelo slušanja. Da bi dijete, osobito ono s teškoćama u razvoju, naučilo slušati, valjalo bi s njime svakodnevno provoditi glazbenu terapiju koja bi se velikim dijelom sastojala upravo u slušanju različitih glazbala. Potom bi trebalo slušati kratke glazbene motive, kao kratke skladbe, ne dulje od jedne do dvije minute. Budući da je glazba vremenska umjetnost, razmišljanje o tempu i njegovom poimanju značajno je za razumijevanje. Već Kant zaključuje da su vrijeme i prostor izvori spoznaje iz kojih proizlaze i ostale spoznaje.

Poticanjem slušanja i istovremenim kretanjem u smjeru zvuka, odnosno glazbe, pomažemo djetetu da se lakše snalazi u prostoru, vježbajući istovremeno okolomotornu koordinaciju.

Prema autorici Renati Sam (1998.), slušanje je moguće kvalitativno dijeliti i promatrati u tri osnovne faze.

1. Značajka prve je uživanje u samom tonu (boja, volumen tona i glazbeni ritam izazivaju ugodu kod slušatelja).
2. Druga je faza asocijativno slušanje. Takvo slušanje je u svojoj biti negativna pojava; slušatelj može zaključiti da je izražajnost glazbe veća, što je asocijacija (predodžba) intenzivnija.
3. Treća faza je intelektualno slušanje. To je razvijena sposobnost slušanja; slušatelj je sposoban čuti glazbene impresije na način da može slijediti jednostavne glazbene oblike, njegovu strukturu, tonske i ritmičke odnose, tempo, dinamiku, agogiku, vrste instrumenata, i estetski se odrediti.

Kako je slušanje glazbe izvorište, ali i integrirani dio razvoja i odgoja glazbenog sluha, ono je zbog svoje kompleksnosti opći problem glazbene metodike na svim razinama općeg odgoja i naobrazbe. Razvijenu sposobnost slušanja i razvoj sposobnosti slušanja glazbe treba promatrati kao glazbeni, ali i kao odgojni, sociološki, estetski i psihološki fenomen. Slušanje može biti: svjesno i podsvjesno, aktivno i pasivno, emocionalno i racionalno ili analitičko, naivno i produhovljeno, motoričko, asocijativno, kognitivno, doživljajno i doživljajno-spoznajno i simboličko (Sam, 1998., str. 49).

Terapijsku metodu u radu s osobama s teškoćama, u Engleskoj i SAD-u, dugo godina uspješno su provodili glazbenici terapeuti Nordorff i Robbins (1971.).

Prema Breitenfeld i Majsec Vrbanić, 2008.), osnovni cilj glazbene improvizacije jest tijelom, glasom i glazbom oživljavati dijalog unutrašnjeg i vanjskog *Ja* pojedinca. Dijete taj dijalog osjeća i proživljava u sebi te ga izražava govorom, tijelom i glazbom, s tim da se nikada ne teži savršenom muziciranju. Improviziranim sviranjem glazbena terapija ulazi u područje neverbalnosti i daje mogućnost djetetu iskazati vlastite brige i strahove te ih predočiti uz pomoć terapeuta.

Svrha aktivnosti s glazbom je omogućiti pojedincu da zadovolji svoje potrebe za samopoštovanjem, da ispravi neugodne osjećaje i neprimjerena ponašanja. Glazbenom terapijom nastoji se se poboljšati socijalna interakcija i smanjiti tjeskoba.

Upijajući um je jedno od načela glazbene terapije. Djetetov um na početku razvoja preuzima sve iz okoline. Također upija i socijalne podražaje koji proizlaze iz određenih situacija, bilo pozitivnih ili negativnih. Upijajući um sve preuzima nesvjesno. Može ga se usporediti s građevinom; prvih šest mjeseci grade se temelji. Oblik inteligencije djeteta značajno se razlikuje od odraslih upravo preuzimanjem utjecaja okoline u njezinoj sveukupnosti. Dijete prva iskustva stječe na osjetilnim područjima: vida, sluha, okusa, njuha i opipa. Postepeno uočava ponašanje i običaje u obitelji: mimiku, gestu, izraze veselja, radosti, tuge ili ljutnje. Također, već u tom razdoblju, dijete prima dojmove s područja kulture, glazbe, likovnih umjetnosti, tehnike...

6. DOBROBIT GLAZBE ZA DIJETE PREDŠKOLSKE DOBI

U vremenskom razdoblju od treće do šeste godine, dijete želi svjesno i samostalno rukama opipati ono čemu je njegov um već dorastao. Stoga glazbala mogu poslužiti djetetu da što prije razvije svoju motoriku, osjetilo sluha, to jest slušno razlikovanje i okulomotornu koordinaciju¹⁸.

Dijete ima potrebu za kretanjem jer je kretanje vanjska manifestacija unutarnje djelatnosti. Tako dugo dok ne dosegne zadovoljenje, kretajući se, dijete osjeća radost, vježba koordinaciju i zrači zadovoljstvom.

Djeca s teškoćama u razvoju često imaju slabu senzornu integraciju (organizaciju osjetila). Putem osjeta dobivamo informacije, a mozak ih mora organizirati da bi se dijete moglo kretati, učiti i ponašati. Ako se dijete previše potiče različitim osjetilnim doživljajima, ponekad mu može biti otežano pravilno razlikovanje i percipiranje osjeta.

Djeca s teškoćama u razvoju često, barem u prvih nekoliko godina života, djelomično lišena doticaja s okolinom te nisu osjetilno i motorički dovoljno razvijena. To dovodi do slabijeg razvoja djeteta, djetetov mozak se nedovoljno i neprimjereno pobuđuje, što stvara začarani krug. Postupnim poticanjem glazbom, možemo kod takve djece uvelike poboljšati senzoričku integraciju.

Prema Breitenfeld i Majsec Vrbanić (2008.) predvježbe za početno pisanje bit će uspješnije ako dijete pri tome sluša glazbu koja umiruje njegovu napetost, ili obrnuto, ako je dijete suviše opušteno, koja potiče tonus njegovih mišića.

¹⁸ Usklađenost pokreta očiju i ruku.

Ples pisanja ili izvorno *Write dance*, posebna je metoda koja olakšava djetetu razvoj grafomotorike. Razvijena je 1990-tih u Nizozemskoj i Švedskoj kao kombinacija grafološke vještine s likovnom umjetnošću i glazbom. Metoda je namijenjena djeci između 3 i 12 godina. Zahvaljujući kombinaciji grafološke vještine s likovnom i glazbenom umjetnošću, metoda se pokazala osobito učinkovitom u radu s djecom s posebnim potrebama od teškoća u učenju do dispraksije. Ovom metodom djeca na prirodan način usvajaju pokrete pisanja i doživljavaju radost stvaranja. U *Plesu pisanja* ništa nije pogrešno. Svako dijete može naći nešto što će ga zadovoljiti, postići uspjeh i stvoriti pozitivnu sliku o sebi

(<https://www.google.com/search?q=ples+pisanja&oq=ples+pisanja&aqs=chrome.0.69i59j69i60.3695j0j7&sourceid=chrome&ie=UTF-8#>).

Glazba može biti poticaj i za likovno izražavanje djeteta. Prije nego što će početi svirati, voditelj može uputiti dijete da se pokuša likovno izraziti, dok sluša glazbu. Pokušaji oblikovanja crteža koji dijete koncipira na papiru, često nam mogu ukazivati na njegovo raspoloženje. Stoga „crtež“ predstavlja ključ za šifru mnogih zapletenih psihičkih procesa, stanja ili poremećaja koji mogu biti prisutni. Njihovo djelovanje na djetetovu osobnost u krizi prethodno nismo zamijetili, ili smo ih zamijetivši, pripisivali neku drugu etiologiju.

Glazba može stvoriti prihvatljiviju atmosferu u kojoj dijete lakše podnosi odvajanje od roditelja. Elementi glazbe potiču koncentraciju, pa dijete usmjerava na koncentriranu aktivnost kroz dulje vrijeme. Dijete uz glazbu lakše uči, svladava i pamti nove sadržaje, njome se razvijaju pozitivni osjećaji i postiže bolja discipliniranost.

Prvo sredstvo komunikacije s malim djetetom često je glazba. Majka pjeva djetetu držeći ga u naručju i ljuljajući ga, pa se dijete pravilnim ritamskim pokretima pridružuje „pjevanju“ mnogo prije nego što može izgovoriti riječ. Takva povezanost s majkom, a potom i s drugim osobama, daje osjećaj sigurnosti i pripadanja koji će se povećavati kako se dijete bude socijaliziralo u dječjem vrtiću, a potom i s odraslim osobama. Istaknuti liječnik i znanstvenik Alfred Tomatis¹⁹ utvrdio je iscjeljujuće i kreativne moći Mozartove glazbe²⁰. Njegovo najveće otkriće je da fetus u maternici čuje zvukove.

Autorica Alvin (1975.) (prema Breitenfeld i Majsec Vrbanić, 2011.), glazba može biti važna veza između roditelja i djece. Štoviše, glazba je sredstvo za zbližavanje roditelja i djece.

¹⁹ Poznat po Tomatis efektu.

²⁰ Ritmovi, melodije, visoke frekvencije u glazbi koju je skladao W. A. Mozart potiču i pobuđuju kreativna i motivacijska područja mozga.

Istraživanja o utjecaju umjetnosti u obrazovanju, provedena u Velikoj Britaniji, pokazuju povezanost glazbenog iskustva i obrazovanja na društveni razvoj učenika. Učenici koji su svirali neko glazbalo imali su izraženo samopoštovanje i osjećaj samosvijesti. Učitelji smatraju da učenje sviranja nekog glazbala uključuje i razvoj društvenih vještina, ljubav prema glazbi, uživanje u glazbi, razvijanje timskog rada, osjećaja postignuća, samouvjerenosti, discipline i razvoj fizičke usklađenosti. Za glazbenu terapiju djece s autizmom značajno je da glazbena iskustva mogu biti ustrojena za uspjeh. Iako interakcije mogu biti ograničene jezičnim problemima, socijalni odnosi mogu postati topliji i obostrano zadovoljavajući ako dijete s autizmom nauči da on ili ona može uspjeti u prilagođenoj terapijskoj okolini. Nelson, Anderson i Gonzales sugeriraju da socijalne nesposobnosti autizma mogu biti najuspješnije liječene, osobito u kontekstu glazbene terapije, jer ovise više o kvaliteti iskustva u njihovom okruženju nego o njihovim temeljnim neuropsihološkim karakteristikama.

Prema Breitenfeld i Majsec Vrbanić (2008.), dijete s autizmom može početi vježbati perceptivne procese i naučiti povezivati opipne, vidne, slušne poticaje putem istraživanja glazbala. Pokreti uz glazbu mogu pomoći u interakciji taktilno/kinestetičke i slušne percepcije i diferencijaciji sebstva. Funkcionalna upotreba prstiju i ruke može se vježbati igranjem sa štapićima, ksilofonom ili na tipkovnici.

Tansley i Guillofrd (1960.) navode da su sloboda i zadovoljstvo koje se postiže kreativnim izrazom često sredstva putem kojih dijete postiže harmoniju u procesu razvoja. To pomaže djetetu s teškoćom da lakše savlada učenje. Osim toga, djeca s poremećajima u ponašanju često su emocionalno nestabilna, pa im nedostaje osjećaj svrhe i postignuća koji su temelji mentalnog zdravlja. Uz pomoć poticanja glazbom, takva djeca mogu se naučiti svrhovitim ponašanjem kako bi doživjela uspjeh i time postala sigurnija.

Brojni stručnjaci, tijekom 50 godina (u razdoblju od 1970-tih do 2019.), isticali su različite učinke glazbe, pa tako u brojnim djelima možemo pročitati da glazba: pobuđuje energiju i regulira mnogobrojne ritmičke akcije; pokreće sva naša osjetila, naše mišiće i misli; djeluje na razvoj inteligencije; smanjuje i uklanja emocionalne devijacije; olakšava i ojačava sposobnost koncentracije, djeluje pospješujuće na prilagođavanje sredini, podiže samopouzdanje; uspostavlja i poboljšava osjećaj odgovornosti i discipline, uspostavlja socijalni kontakt, provocira, stimulira i korigira izgradnju govora, unapređuje i korigira disanje, povoljno djeluje na ritam govora, visinu glasa, glasovnu percepciju i dopunjava rječnik, odnosno jezik djeteta.

Na početku svog školovanja djeca su sposobna učiti napamet, a mnoge su jednostavne činjenice u njihove umove utisnute već u predškolskoj dobi pomoću brojalica, pjesmica i glazbeno-scenskih igara. Brojalica je ritmička struktura koja sadrži logatome kombinirane s riječima koje imaju značenje. Cilj brojalice je da djetetu omogućimo lakše izgovaranje glasova uz odgovarajuće pokrete tijelom (Breitenfeld i Majsec Vrbanić, 2008.).

7. GLAZBENI DOŽIVLJAJ U ODGOJU DJETETA

(s naglaskom na autoricu Renatu Sam (1988.))

Prema autorici Renati Sam²¹ (1998.), pjevanje i sviranje inventivne su glazbene aktivnosti. One se ne mogu ostvariti bez temeljne glazbene aktivnosti – sustavno slušanje glazbe koje Sam smatra da je premalo zastupljeno u aktivnostima odgojnih skupina. Premda se čini da je glazba utkana u svakodnevni život djeteta, ona je u neposrednim odgojnim situacijama tek prisutna kao nadomjestak, a rijeđe kao estetska supstanca.

Područje slušanja glazbe izvor je razvoja glazbenih sposobnosti, glazbenih vještina, muzikalnosti, glazbenog ukusa – glazbene recepcije kroz glazbeno uživanje. Slušanjem glazbe razvija se glazbeni senzibilitet koji utječe na cjelokupni emocionalni i duhovni život čovjeka. Slušanje glazbe prati nas od prenatalnog razdoblja, i postaje sastavnicom tijekom cijelog života.

„Glazba je... ljepota, čarolija, uživanje, osjećaj, ljubav, duhovni život, moć, snaga, inspiracija, sloboda, umijeće, svemir, pokret, igra, ODGOJ, ... i još više, mnogo više. Glazba je sve ono što se ne može izreći, a živi u čovjeku i izvan njega“.

Renata Sam, 2008.

Kada dijete prvi put sluša neku pjesmu, dogodit će mu se „ljubav na prvi pogled“, tj. želja i potreba za ponovnim slušanjem te pjesme, koje će sa svakim novim slušanjem biti sve snažnije. Mlađa djeca vole slušati jednoglasno pjevanje, jer se, poistovjećujući s njim, osjeća i razumije sadržaj pjesme. Riječi su snažan pokretač dječje reakcije. Ritmizirane riječi u

²¹ Renata Sam diplomirala je glazbenu pedagogiju na Akademiji za glasbo Univerze v Ljubljana. Na Fakultetu muzičke umjetnosti u Beogradu stječe titulu magistra znanosti. Kasnije je doktorirala na Muzičkoj akademiji u Ljubljani. Zaposlena je kao profesor visoke škole u trajnom zvanju na Učiteljskom fakultetu u Rijeci. Nositeljica je i izvođačica više kolegija, od kojih su neki: Glazbena metodika u integriranom kurikulumu, Glazbena umjetnost, Folklorna glazba, Glazbeno pismo, Glazbena kultura.

različitim tonskim visinama osobito su privlačne djeci predškolske dobi. Ona osobito vole slušati pjesme koje će sami ponavljati. Također vole slušati pjesme koje su već naučili.

Prema Sam (1998.), glazba, sama po sebi, snagom svog izraza-djeluje odgojno. Primjereno odabrana glazba primarno razvija bogatstvo osjećaja, kreativnost na različitim područjima, samoaktivnost, intelektualne sposobnosti, komunikativnost, duhovno bogatstvo. Za dječju glazbenu percepciju bitna je glazbena supstanca, a ona postoji u apsolutnoj glazbi, kao i što postoji u glazbi s programom. Apsolutna glazba često je marginalizirana u odgojnoj situaciji, zbog nedovoljne educiranosti odgojitelja u sviranju, a ne zbog dječjih glazbeno-perceptivnih mogućnosti.

Prema Sam (1998.), dijete ostvaruje doživljaj glazbe, pa i uživanje u glazbi putem osjetilne percepcije koja se temelji na sposobnosti prepuštanja djelovanju glazbe. Lijepo u glazbi, za odrasla čovjeka ima značenje različito od onoga što je lijepo u glazbi za dijete. Dijete, lijepo u glazbi doživljava najprije fiziološki i emocionalno, a potom intelektualno. Na sličnoj je razini estetskog doživljavanja odrastao slušatelj-amater, ili neiskusni slušatelj; dok odrasla osoba s razvijenom glazbenom sposobnošću slušanja, istodobno osjeća i intelektualno prati glazbeno djelo.

Sam naglašava da se glazbeni doživljaj ne uči, već se ostvaruje. To bi trebala biti ishodišna točka glazbeno-metodičke prakse. Kako će glazbu čuti i doživjeti slušatelj, ovisi o stupnju njegove sposobnosti percepcije, glazbenoj naobraženosti, trenutnim emocionalnim stanjima, raspoloženju ili htijenju. Glazba sama po sebi pobuđuje najrazličitije emocije, može rezultirati duhovnim blaženstvom i izazvati silna uzbuđenja, pa čak izazvati ekstazu. Isto tako, glazbeno djelo može biti povodom neraspoloženja, nelagode. Takvom je glazbom danas preplavljen najširi auditorij, noj je izloženo svako dijete. Roditelj ne mora znati odabrati dobru glazbu, ali odgojitelj mora znati što je dobra, tj. estetski određena glazba. Glazbenoestetsko okružje djeteta rađa njegov estetski odziv, koji će postati sastavnicom njegovih svakodnevnih aktivnosti.

Ostvarena glazbena recepcija, odgojitelju omogućuje stvaranje glazbene situacije u koju će se dijete prirodno i spontano uključiti. U vrtiću glazbenu situaciju čine: glazbeno djelo, dijete u svojstvu aktivnog recipijenta i odgojitelj koji moderira aktivnost. U takvoj glazbenoj situaciji dijete na osebujan način ostvaruje estetski doživljaj. Komunikacija između odgojitelja i djeteta mora biti dvosmjerna i učinkovita jer se samo motivirano dijete uključuje u dvosmjernu komunikaciju. Dijete se motivira za samostalnu komunikaciju s glazbom kako bi iskazalo svoju recepciju. Svakodnevno pjevanje je temeljna odgojiteljeva aktivnost u glazbenoj situaciji s mladom i sa starijom djecom. Na taj će način dijete steći potrebu za

glazbom. U glazbenoj će se situaciji osjećati prirodno, što znači da se osjeća lijepo. Time su širom otvorena vrata razvoju glazbenog senzibiliteta (Sam, 1998., str. 69).

Predškolsko dijete na putu razvoja i odrastanju izloženo je svakovrsnoj glazbi. Ono osluškuje i promatra svijet oko sebe. Od odraslog čovjeka se razlikuje po reakcijama igri i u drugim aktivnostima u kojima oponaša i oblikuje svoje doživljaje i spoznaje prema nekom uzoru.

8. PRAVA PREDŠKOLSKE DJECE S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU

Prava djece s teškoćama u razvoju u sustavu odgoja i obrazovanja uređena su Zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju (Narodne novine, br. 10/97., 107/07. i 94/13.), Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (Narodne novine, br. 87/08., 86/09., 92/10., 90/11., 5/12., 16/12., 86/12., 126/12. i 94/13.) i drugim aktima. Programi za djecu s teškoćama, koje provode predškolske ustanove, sufinanciraju se iz državnog proračuna. Isto tako, djeca koja imaju neke teškoće ostvaruju prednost pri upisu u vrtiće koji su u vlasništvu jedinice lokalne i područne samouprave ili u državnom vlasništvu (Bouillet, 2014).

Djeca s teškoćama u dječjim vrtićima mogu biti u posebnim skupinama ili integrirana u redovite skupine u okviru redovnih i posebnih programa. Ako govorimo o redovnim programima onda se ostvaruje tzv. integracijski program za djecu s teškoćama u razvoju - s obzirom na broj djece s teškoćama, smanjuje se broj djece u odgojnoj skupini. Posebni programi provode se u posebnim odgojnim skupinama pri redovnim dječjim vrtićima ili u posebnim ustanovama za djecu s većim teškoćama u razvoju (Bouillet, 2014).

U Državnom pedagoškom standardu predškolskog odgoja i naobrazbe (2008) dijete s teškoćama definirano je kao dijete s utvrđenim stupnjem i vrstom teškoće po propisima iz socijalne skrbi, koje je uključeno u redovitu i/ili posebnu odgojnu skupinu u dječjem vrtiću, ili posebnu odgojno-obrazovnu ustanovu. To su:

- a. djeca s oštećenjem vida,
- b. djeca s oštećenjem sluha,
- c. djeca s poremećajima glasovno-govorne komunikacije,
- d. djeca s promjenama u osobnosti uvjetovanim organskim čimbenicima ili psihozom,
- e. djeca s poremećajima u ponašanju,
- f. djeca s motoričkim oštećenjima,
- g. djeca sniženih intelektualnih sposobnosti,

- h. djeca s autizmom, djeca s višestrukim teškoćama
- i. djeca sa zdravstvenim teškoćama i neurološkim oštećenjima kao što su dijabetes, astma, bolesti srca, alergije, epilepsija i slično (Karamatić Brčić, 2011).

Darovito dijete je dijete kojem je utvrđena iznadprosječna sposobnost u jednom ili više područja uključeno u jasličke i vrtičke programe predškolskog odgoja i naobrazbe (Državni pedagoški standard predškolskog odgoja i naobrazbe, 2008).

U skupinu lakših teškoća ubrajaju se:

- a) slabovidnost
- b) naglušost
- c) otežana glasovno-govorna komunikacija
- d) promjene u osobnosti djeteta uvjetovane organskim čimbenicima ili psihozom
- e) poremećaji u ponašanju i neurotske smetnje (agresivnost, hipermotoričnost, poremećaji hranjenja, enureza, enkompreza, respiratorne afektivne krize)
- f) motorička oštećenja (djelomična pokretljivost bez pomoći druge osobe)
- g) djeca sa smanjenim intelektualnim sposobnostima ili laka mentalna retardacija (Državni pedagoški standard predškolskog odgoja i naobrazbe, 2008).

Težim teškoćama djece smatraju se:

- a) sljepoća
- b) gluhoća
- c) potpuni izostanak govorne komunikacije
- d) motorička oštećenja (mogućnost kretanja uz obveznu pomoć druge osobe ili elektromotornog pomagala)
- e) djeca značajno sniženih intelektualnih sposobnosti
- f) autizam
- g) višestruke teškoće - bilo koja kombinacija navedenih težih teškoća, međusobne kombinacije lakših teškoća ili bilo koja lakša teškoća u kombinaciji s lakom mentalnom retardacijom (Državni pedagoški standard predškolskog odgoja i naobrazbe, 2008).

U ovom radu opisane glazbene aktivnosti provodile su se s djecom polaznicima Kraćeg programa predškole²² koji se održavao tri puta tjedno po tri sata. Pedagošku godinu započeli smo s osmero upisane djece; još dvoje djece se priključilo programu tijekom godine. Prema Klarin (2006.), manje skupine djece su aktivnije kako u radu tako i u međusobnoj komunikaciji. U takvim skupinama djeca pokazuju veću kreativnost i suradnju. Uloga odgojitelja kao poticatelja razvoja, pružatelja emocionalne potpore, voditelja i medijatora dolazi do punog izražaja u uspostavljanju i održavanju vršnjačkih odnosa. Iako je skupina koja mi je bila dodijeljena bila brojčano optimalna (prema pedagoškim standardima), zbog specifičnosti i teškoća više od polovice polaznika, imala sam zahtjevni zadatak: provesti što kvalitetniju pripremu djece za školu, poštivajući pritom njihove različite potrebe. U program je bio uključen sedmogodišnji dječak koji je ranije pohađao DV Suvag. Došao je s odgodom upisa u školu jer mu je dijagnosticiran hiperkinetski poremećaj s poremećajem pažnje (ADHD), slab motorički razvoj, smetnje izazvane određenim zvukovima i komunikacijske teškoće. U grupi je bilo jedno autistično, jedno odgojno zapušteno dijete, jedan daroviti dječak koji se povremeno ponašao agresivno i emocionalno nezrelo u odnosu a svoju dob. Također je bilo dvoje vrlo „povučene“ djece, djevojčica s fonološkim teškoćama i teškoćama izgovora, te dječak koji odrastao u vrlo teškim socio-ekonomskim prilikama kod kojeg su zabilježeni i napadi epilepsije i pretilost. Glazbene aktivnosti pokazale su se u ovakvom vrlo šarolikom sastavu djece kao koristan i moćan medij. Skladbe koje smo redovito slušali postale su dijelom našeg identiteta, pojačale su osjećaj zajedništva, a smanjile napetosti i različitosti među djecom. Glazbene aktivnosti pomogle su djeci u jačanju njihovog fizičkog, mentalnog, društvenog i emocionalnog zdravlja. Djeca su kroz glazbu izražavala svoje emocije, naučila slušati jedi druge te prepoznavati i izražavati osjećaje, kako vlastite tako i tuđe.

²² Program predškole je obvezni program odgojno-obrazovnoga rada s djecom u godini dana prije polaska u osnovnu školu i dio je sustava odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj. Program predškole mora osigurati svakom djetetu u godini dana prije polaska u osnovnu školu optimalne uvjete za razvijanje i unaprjeđivanje vještina, navika i kompetencija te stjecanje spoznaja i zadovoljavanje interesa koji će mu pomoći u prilagodbi na nove uvjete života, rasta i razvoja u školskom okruženju. Program se provodi od 1. listopada do 31. svibnja, a ukupno traje 250 sati godišnje za djecu koja nisu polaznici redovitoga programa dječjega vrtića u skladu s organizacijom rada odgojno-obrazovne ustanove (https://www.azoo.hr/images/razno/Pravilnik_o_sadrzaju_i_trajanju_programa_predskole.pdf).

9. ISTRAŽIVAČKI PROJEKT U PODRUČJU GLAZBENE UMJETNOSTI WILLIAM FORSYTHE

9.1. Tijek projekta

Spontano kretanje djece, neovisno o glazbi, za djecu uvijek znači oblik života i življenja. Njihovo kretanje možemo promatrati u trenucima dok se kreću, ali i analizirati njihov doživljaj kretanja u njihovim crtežima. „Prvi i najčešći sadržaj likovnih radova najmlađe djece jest kretanje, a to se najjednostavnije i najadekvatnije može izraziti linijama (Belamarić, 1987, prema Gospodnetić, 2015).

- HIPOTEZA: Pokret odražava dinamiku i intezitet glazbe.
- ISTRAŽIVAČKO PITANJE: Na koji način će se interpretirati pokret ovisno o intezitetu glazbe?
- CILJ: Izražavanje pokreta u prostoru i na papiru vunom.
- DV "Trnsko"
- Dob djece: 6 godina
- Broj djece: 6

Poticaj djeci je bio koreograf William Forsythe²³ i skladatelj Thom Willems²⁴.

²³ Forsythe je radikalni inovator u koreografiji i plesu. Rođen je 1949. godine u New Yorku. Bio je rezidencijalni koreograf Baleta u Stuttgartu, (1976. do 1984. godine) i direktor Baleta u Frankfurt (od 1984. do 2004. godine). Osnovao je i vodio Forsythe Company od 2005. do 2015. godine, a nedavno je bio umjetnički savjetnik u Pariškoj operi. Proglašen je počasnim suradnikom Labanovog centra za pokret i ples u Londonu i ima počasni doktorat iz Juilliard School of music u New Yorku. Počevši od 1989. godine s posebnom komisijom arhitekta Daniela Libeskinda, Forsythe je stvorio brojne instalacije, među kojima je Tight Roaring Circle, Artangel, London (1997); Nigdje i svugdje u isto vrijeme, Creative Time, New York (2005); i Crne zastave, Staatliche Kunstsammlungen Dresden, Njemačka (2014–15). Sudjelovao je na Bienalu Whitney (1997); Biennale di Venezia, Venecija (2005., 2009., 2012., 2014.); i Sydney Biennale (2016). Forsythe je primio nekoliko nagrada, uključujući naslov zapovjednika francuskog Reda za umjetnost i pismo (1999); Nagrada Hessische Kulturpreis / Hessian Culture (1995); Njemački istaknuti uslužni križ (1997); Wexnerova nagrada (2002); Zlatni lav Biennale di Venezia (2010); Nagrada Samuel H. Scripps / American Dance Festival za životno djelo (2012); i Grand Prix de la SACD (2016). Forsythe živi i radi u Vermontu (<https://gagosian.com/artists/william-forsythe/>).

²⁴ Thom Willems počeo je skladati glazbu u dobi od dvanaest godina i studirao je na Haaškom konzervatoriju. Zajedno s Forsytheom dekonstruirao leksikon tradicionalnog plesa pretvarajući ga u novi koreografski jezik. Njegovu glazbu obilježavaju oštri kontrasti: „padajući zvukovi“ („rušeći neboder“) postaju brži i presjecaju se s „mekanim“, jedva primjetnim zvukovima. Upravo ta krajnje jednostavna struktura zanima Forsythea u glazi Toma Willemsa (https://www.mariinsky.ru/en/company/ballet_post/willems/).

- Djecu sam uvela u aktivnost video prikazima baleta koreografa Williama Forsytha.

- Nakon projekcije postavljeni su stolici i ogledalo-trokut koje potiče osjet vida i razvoj svijesti o vlastitom tijelu. Svako dijete dobilo je klupko vune različite boje. Prije slušanja skladbe, dala sam im uputu da slobodno plešu između stolaca i trokuta odmotavajući klupko koje će im pokazati gdje su sve prošli krećući se u skladu s glazbom. Djeca su izražavala pokret vunom uz glazbenu pratnju skladatelja Thoma Willemsa. Prema Sam (1998.), plesna glazba ili glazba za ples stvara pozitivan ugođaj, raspoloženje, želju za pokretom koji je svojstven čovjeku jer je on ritmičko biće. Glazba primarno svojim ritmom „upravlja“ pokretima plesača-slušatelja.

Prva odslušana skladba bila je brzog tempa. Pokreti djece bili brzi, pratili su ruke koje su omotavale vunu oko rekvizita. Vunu su provlačili oko sebe, kroz prostor i rekvizite na sceni. Nakon toga su slušali skladbu sporijeg tempa s drugog izvora koja ih je potaknula na polagano provlačenje oko vune. Povremeno im se vuna omotavala oko nogu, ali su se vrlo polagano i precizno oslobadali i nastavljali plesati kroz prostor koji ih okružuje.

Djeca su nakon plesne aktivnosti vunu iz prostora premjestili na papir. Vunu su zapetljalu o rekvizite rezali škalicama (vježbajući pritom finu motoriku). Usitnjena vuna, ljepilo i papir poslužili su za prikaz plesa na papiru. Likovni radovi prikazuju ravne i zaobljene linije od vune slične linijama tijela koje su ranije djeca izvodila plešući u prostoru.

Ovim istraživačkim projektom uspjela sam potvrditi hipotezu koju sam iznjela na početku: pokret se izražava prema tempu glazbe, kretanje djece bile su bile brže što je tempo glazbe bio

brži, isto tako – što je tempo glazbe bio sporiji, kretnje djece bila su vidno sporije kao i razmotavanje vune.

Istraživanje mi je dalo odgovor na hipotetičko pitanje. Uz glazbu brzog tempa, pokreti djece bili su brzi te su brže razmatavali vunu. Sukladno tome, pokreti pri gazbi sporijeg tempa djeca su plesala sporije, i sporije razmatavala i provlačila vunu.

Ovu glazbenu aktivnost smatram vrlo vrijednom u odgojno-obrazovnom radu skupine.

9.2. Intervju s djecom

Za intervju nakon odgledanih videa i odrađenih glazbenih aktivnosti, dobrovoljno se javilo dvoje djece. Šestogodišnji sudionik u glazbenoj aktivnosti (dijete A), često je depresivan. Prema Breitenfeld i Majsec Vrbanić (2011.) veliki depresivni poremećaj obično počinje između 5. i 30. godine života. Neki ljudi imaju kroničan, ali lakši oblik depresije koji se naziva distimija (depresivno raspoloženje koje traje najmanje dvije godine). Mnogi ljudi koji pate od distimije doživljavaju i velike depresivne epizode. Depresivne osobe svojim ponašanjem odaju dojam da nisu zadovoljne sobom, sklone su nesvjesnom samokažnjavanju, psihomotorno su vrlo usporene, pate od osjećaja krivice.

Drugi dobrovoljac sedmogodišnja je sudionica (dijete B); ona je preosjetljivo dijete sklono osjećajima anksioznosti (strepnje, tjeskobe). Vrlo je zatvorena i introvertirana. U društvu druge djece osjeća se nesigurno. Kada treba nešto naglas reći pred drugima, potpuno zanijemi. Breitenfeld i Majsec Vrbanić (2011.) navode da se socijalna fobija karakterizira snažnom anksioznošću vezanom za procjenu drugih ili ponašanje koje bi moglo prouzrokovati ismijavanje sramoćenje. Takva intenzivna anksioznost može voditi izbjegavanju komunikacije. Fizičke manifestacije anksioznosti su crvenjenje, znojenje, snažno lupanje srca, ubrzano disanje. Smatram osobnim uspjehom dobrovoljno sudjelovanje upravo ove djevojčice u intervjuu; kroz višemjesečni rad, djevojčica je razvila povjerenje u mene (odgojitelja), a polako se počela otvarati i prema ostatku skupine.

Intervju nakon prvog odgledanog videa

Odgojiteljice: Sviđa li Vam se glazba?

Dijete B: Glazba je dobra.

Dijete A: Horor! Ništa mi se ne sviđa.

Dijete B: Meni se sviđa kako cura (balerina) pleše.

Odgojiteljica: Što mislite, je li teško tako plesti?

Dijete A: Ja mogu tako plesati!

Dijete B: Htjela bih tako hodati na prstima.

Intervju nakon drugog odgledanog videa

Dijete A: Ovaj ples mi je ljepši jer je brz.

Dijete B: Sviđa mi se kako plešu.

Odgojiteljica: Možete li prebrojati koliko plesačica pleše?

Oboje djece: Sedam teta pleše.

Dijete A: Jedna teta je gola! (op.a. ima triko boje kože)

Odgojiteljica: Na što vas podsjećaju vaši (likovni) radovi?

Dijete A: Na špage za žonglere.

Dijete B: To su balerinini pokreti.

10. ZAKLJUČAK

U istraživačkim radovima tijekom posljednjih pedesetak godina (cca od 1970-tih do 2019.) postoje dokazi o važnosti glazbe u poticanju razvoja kod djece. Zbog toga bi glazbenu terapiju valjalo uključiti u prevenciju kako poremećaja u ponašanju, tako i poticanja i njegovanja estetskog doživljaja glazbe u predškolskim ustanovama.

„Umjetnost omogućuje oslobođenje od mentalnih barijera stvarajući nove pristupe bezgraničnom ispunjenju vlastite egzistencije. “Stvaralački poticaji su imanentni svakom ljudskom biću, pa se tako u ritmu i pokretima tijela, u zvuku, glasu, boji, mirisu... otkriva dječja psiha. Pokreti djeteta u okviru aktivnosti su način komunikacije koji ujedno zrcale i njegova psihička stanja. (Prstančić, 2005., prema Breitenfeld i Majsec Vrbanić 2011.).

Prema autorici Vesni Svalini, djeca s teškoćama u razvoju danas se sve rjeđe odvajaju u specijalizirane ustanove kako bi što prije došla u kontakt s ostalom djecom. Budući da u vrtićima i školama ta djeca sada dobivaju priliku više se baviti glazbom, važno je da odgajatelji i učitelji steknu znanja i o glazboterapiji

(https://bib.irb.hr/datoteka/445166.Svalina_Vesna_-

[_GLAZBOTERAPIJA_I_DJECA_S_POSEBNIM_POTREBAMA.pdf](#)).

LITERATURA

Armstrong, T. (2008.). *Najbolje škole: kako istraživanje razvoja čovjeka može usmjeravati pedagošku praksu*. Zagreb: Educa.

Breitenfeld, D., Majsec Vrbanić, V. (2008.). *Kako pomoći djeci glazbom? Paedomusicoterapia*. Zagreb: Ruke.

Breitenfeld, D., Majsec Vrbanić, V. (2011.). *Muzikoterapija: Pomozimo si glazbom*. Zagreb: Music play.

Bouillet, D. (2014). *Nevidljiva djeca, od prepoznavanja do inkluzije*. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku.

Campbell, D. (2005.). *Mozart efekt*. Čakovec: Dvostruka duga.

Carlgren, F. (1991.). *Odgoj ka slobodi: pedagogija Rudolfa Steinera*. Zagreb: Društvo za waldorfsku pedagogiju.

Carl Orff, na adresi: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=45453> (28.05. 2019.)

Državni pedagoški standard predškolskog odgoja i naobrazbe, NN, 63/2008.

Gospodnetić, H. (2015.). *Metodika glazbene kulture za rad u dječjem vrtiću*. Zagreb: Mali profesor.

Klarin, M. (2006.). *Razvoj djece u socijalnom kontekstu: Roditelji, vršnjaci, učitelji: Kontekst razvoja djeteta*. Sveučilište u Zadru: Naklada slap.

Matasović, R. (2005.). *Jezična raznolikost svijeta: podrijetlo, razvitak, izgledi*. Zagreb: Algoritam.

Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (2014.). Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa

Sachs, O. (2012.). *Muzikofilija: Priča o glazbi i mozgu*. Zagreb: Algoritam.

Sam, R. (1998.). *Glazbeni doživljaj u odgoju djeteta*. Rijeka: Glosa.

Seitz, M., Hallwachs, U. (1997.). *Montessori ili Waldorf? : knjiga za roditelje, odgajatelje i pedagoge*. Zagreb: Educa.

Svalina, V. (2009.). Glazboterapija i djeca s posebnim potrebama., na adresi: https://bib.irb.hr/datoteka/445166.Svalina_Vesna_GLAZBOTERAPIJA_I_DJECA_S_POSEBNIM_POTREBAMA.pdf (1.6. 2019.)

Škrbina, D. (2013.). *Art terapija i kreativnost: multimedijски pristup u odgoju, obrazovanju, dijagnostici i terapiji*. Zagreb: Veble commerce.

Zakon o odgoju i obrazovanju, 1980, Narodne novine, 24/80.

Winkel, R. (1994.). *Djeca koju je teško odgajati*. Zagreb: Educa.

Gabriela Lerch Bašić, na adresi (<http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1433>) (28.8. 2019.)

Euritmija, na adresi (<https://centar-rudolf-steiner.com/euritmija/>) (29.8. 2019.)

Musica Medica, na adresi (www.tifloloskimuzej.hr/UserFiles/File/MUSICA-MEDICA.pptx) (21.7. 2019.)

Tomas Albinoni, na adresi (<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=1431>) (9.7. 2019.)

Glazbena inteligencija, na adresi (<https://atma.hr/devet-vrsta-inteligencije/>) (18.6. 2019.)

Johann Heinrich Pestalozzi, na adresi (<http://proleksis.lzmk.hr/41490/>) (20.8. 2019.)

Ples pisanja, na adresi:

(<https://www.google.com/search?q=ples+pisanja&oq=ples+pisanja&aqs=chrome.69i59j69i60.3695j0j7&sourceid=chrome&ie=UTF-8#>) (6.9.2019.)

Program predškole, na adresi:

(https://www.azoo.hr/images/razno/Pravilnik_o_sadrzaju_i_trajanju_programa_predskole.pdf) (1.9. 2019.)

William Forsythe, na adresi (<https://gagosian.com/artists/william-forsythe/>) (28.5. 2019.)

Toma Willems, na adresi (https://www.mariinsky.ru/en/company/ballet_post/willems/) (28.5. 2019.)

Vesna Svalina, na adresi:

(https://bib.irb.hr/datoteka/445166.Svalina_Vesna_-_GLAZBOTERAPIJA_I_DJECA_S_POSEBNIM_POTREBAMA.pdf) (1.9. 2019.)

Izjava o autorstvu rada

Ja, Helena Nikodić, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor diplomskog rada pod naslovom Glazbene aktivnosti s predškolskom djecom s teškoćama u razvoju te da u navedenom radu nisu na nedozvoljen način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova.